

& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

**Jaargang 33
Nummer 2**

Juni 2020

Historische modellen van Diaconie Deel 7. *Verhalen over Diaconie en Caritas*

Leren geloven in diaconaal handelen

“Het gaat erom dat we trouw blijven aan die ander”

Afscheid Dienst Kerk en Samenleving met gemengde gevoelens

Diaconale hulp in tijden van de Coronavirus pandemie

Inhoud

Ter inleiding	1
Historische modellen van diaconie Deel 7	2
Leren geloven in diaconaal handelen	6
Vierend dienen - Dienend viere	11
“Het gaat erom dat we trouw blijven aan die ander”	15
Caritas in Roosendaal en Nispen anno 2020	19
Verbinden in de stad	21
Geloofsgemeenschappen aan het werk	23
De Franciscustafel Apeldoorn	26
HipHelpt brengt mensen samen	28
De geheime schat van parochies	30
Diaconale hulp in tijden van de coronavirus pandemie	33
Ab Harrewijn Prijs 2020 verplaatst naar 10 september	37
<i>Groene theologie</i> , boekbespreking	39
Agenda & Weetjes	43
Colofon en logo	
Meditatief: <i>Nee, we hebben de eredienst niet afgelast</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

Tijdens het maken van dit nieuwe nummer van *Diakonie & Parochie* ontstond de uitbraak van het coronavirus in Nederland en ging het land op slot. Bij de planning is deze enorme actuele ramp niet voorzien. Al doende zijn bij enkele verhalen aanpassingen richting de actualiteit ingebracht. Er is een artikel toegevoegd hoe je vanuit diaconie en caritas kan reageren op de actuele ontwikkelingen. Hopelijk gaat de crisis niet te lang duren, maar de impact en de gevolgen zullen nog lang naklinken. Ook en met name daar waar mensen in nood komen. Er is dan een groot beroep op diaconie en caritas te verwachten.

We zetten de serie over historische modellen van diaconie voort met deel zeven. Henk Meeuws neemt ons mee in een inspirerende bezinning op diaconaal handelen. Guus Timmerman leert ons hoe goede liturgie diaconie is en goede diaconie vieren. We zetten de serie interviews met diaconale mensen voort met een gesprek met Dorothé IJsseldijk, pastor en teamleider van het Annahuis, diaconaal centrum in Breda.

In dit nummer leest u veel over de praktijk van diaconie en caritas. We nemen een kijkje bij de PCI van de Norbertusparochie Roosendaal en lezen hoe de Peerke Dondersparochie in Tilburg vorm geeft aan diaconie en caritas. In Apeldoorn is de gemeenschap van Sant' Egidio onder meer initiatiefnemer van de Franciscustafel. Dat initiatief is ook genomineerd voor de Ab Harrewijn Prijs 2020. HIPHelpt is een koppelsysteem tussen mensen die een concrete vraag hebben voor

ondersteuning, zoals boodschappen doen of meegaan naar een arts. En er zijn mensen die aangeven om zo'n klusje te willen doen. We lezen over hoe HIPHelpt in de Westelijke Mijnstreek en hoe op andere plaatsen mensen aan dit initiatief kunnen mee gaan doen. Zoals al aangegeven krijgt u suggesties en tips om in deze tijden van noden door de coronapandemie diaconaal actief te zijn. De Ab Harrewijn Prijs uitreiking is verschoven van 13 mei naar 10 september en u maakt kennis met de vijf genomineerden.

Van de encycliek '*Laudato Si*' leren we dat geloof, duurzaamheid en sociale actie met elkaar samenhangen en Elisabeth Hense maakt ons deelgenoot van de resultaten uit het onderzoek, dat zij verricht heeft naar de groene activiteiten van parochies en kerken. Trees van Montvoort schreef het uitdagende boek '*Groene theologie*'. Geen eenvoudig boek, maar wel een studie, die je niet kan missen als je actief bent met duurzaamheid in de kerk. Het nummer sluit af met nieuwtjes, weetjes en het gedicht op de achterpagina.

We hebben zoals veel tijdschriften nood aan vaste lezers. Wij hopen dat u ons tijdschrift trouw blijft. Dankzij nieuwe abonnees gaan we deze jaargang verder en houden de abonnementsprijs op 30 euro. U mag nieuwe lezers enthousiast maken. Rond uw leeservaringen stellen wij uw mening op prijs. Voor al uw reacties en meningen kunt u terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Historische modellen van Diaconie Deel 7

Van de invoering Bijstandswet (1965) tot heden

Jan Maasen is medewerker Diaconie en Missiesecretaris Bisdom Rotterdam

In de vorige drie delen zijn ontwikkelingen op het gebied van de katholieke armenzorg beschreven in de anderhalve eeuw tussen de Bataafse Republiek en de invoering van de Bijstandswet (1795-1965). Achtereenvolgens kwamen aan de orde de armbesturen (deel 4), de congregaties en lekenverenigingen (deel 5) en het maatschappelijk werk en de sociaal-charitatieve centra (deel 6). Nu zijn we aanbeland bij de recente geschiedenis, die de meesten van ons actief hebben meegemaakt.

In haar geschiedenis van de Zusters van 'De Voorzienigheid' constateert Annelies van Heijst een opvallende verschuiving in het zelfverstaan van deze vrouwelijke religieuzen in het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw. Ze spreekt zelfs over een verandering van paradigma (Liefdewerk, p. 281). Ruim een eeuw had bij deze zusters de caritas centraal gestaan. Vanuit hun gelovige overtuiging dat ze van Godswegen een overschot aan liefde hadden ontvangen, hadden zij zich belangeloos ingezet voor kwetsbare mensen naar wie verder niemand omkeek. Het begon bij deze congregatie met kinderzorg en onderwijs aan wezen en halfwezen in Amsterdam. Later gingen de zusters zich ook inzetten voor bejaardenzorg, verpleging, gezinszorg en maatschappelijk werk in veel dorpen en steden in heel Nederland en zelfs daarbuiten in missiegebieden. In al deze activiteiten was er een nauwe band tussen de godsdienstige levensbeschouwing van de zusters en hun institutioneel verankerde zorgende bezigheden.

Van caritas naar gerechtigheid

In de jaren zeventig ruilden de zusters het paradigma 'caritas' in voor dat van 'recht en gerechtigheid'. Verschillende factoren speelden daarbij een rol. De maatschappelijke invloed van de kerk was verminderd, actieve congregaties hadden geen jonge aanwas meer en de liefdewerken verkeerden in afbouw. De zusters gingen zelf meer spreken in termen van 'sociaal werk' en 'professionele vakbekwaamheid' en verzwegen het godsdienstige in hun zorg. En maatschappelijk genoot de politiek-juridische aanpak van sociale ongelijkheid veel meer populariteit, dan de godsdienstig-zedelijke en zorgende aanpak van de caritas. Het werken aan rechtvaardige structuren werd belangrijker gevonden dan liefdadig handelen. Deze verschuiving deed zich niet alleen voor bij de Zusters van de Voorzienigheid en andere congregaties. In de jaren zestig en zeventig zien we in de parochies werkgroepen Kerk en Samenleving opkomen. De vredesbeweging Pax Christi ontwikkelde zich in de jaren zestig van een katholieke vroomheidsbeweging tot een politieke pressiegroep. En het werken aan ontwikkeling en bevrijding kwam in de plaats van missie.

Algemene Bijstandswet

De invoering van de Algemene Bijstandswet in 1965 past ook in dit plaatje. Tot dan had de uitvoering van de armenzorg primair in handen gelegen van particuliere en kerkelijke organisaties, hoewel de rol van de overheid steeds groter was geworden (zie deel 4 in D&P 2019-3). En de hulp had het karakter gehad van een gunst, waarvan de hoogte bijna nooit hoog genoeg was om in het levensonderhoud te voorzien. Nu nam

de overheid de rechtsplicht op zich om financiële bijstand te verlenen aan iedere Nederlander die in zodanige omstandigheden verkeerde of dreigde te geraken, dat hij niet over de middelen beschikte om in de noodzakelijke kosten van het bestaan te voorzien. Daarmee garandeerde de overheid een bestaansminimum. Het recht op bijstand werd vastgesteld op basis van het inkomen en het vermogen van de aanvragers. "Ik hoop dat iedere burger zal beseffen dat hij met opgeheven hoofd een beroep op deze wet kan doen," aldus minister Klompé bij de presentatie van de wet in 1963. Aanvankelijk functioneerde de bijstandswet als een soort kaderwet. De uitvoering kwam in handen van de gemeentelijke sociale diensten, omdat die het meeste inzicht hadden in de situatie van de individuele bijstandsgerechtigden. Het rijk verstrekke een minimumuitkering, die vanaf 1969 werd gerelateerd aan het minimumloon. Gemeenten konden vervolgens zelf bepalen welk bedrag ze daarop toeleiden. Bijstandsgerechtigden in grote steden als Amsterdam ontvingen zo vaak aanzienlijk meer geld dan in de meeste kleine plattelandsgemeenten. Vanaf de jaren zeventig werd er steeds meer gewerkt met uniforme landelijke normbepalingen.

Parochiële Caritasinstellingen

De vaststelling van de Bijstandswet in 1963 was voor de Nederlandse bisschoppen aanleiding om het oude 'Algemeen Reglement voor de besturen der parochiale en andere katholieke instellingen van liefdadigheid' (uit 1855) grondig te herzien. "Veel van hetgeen voorheen werd beschouwd als een uiting van caritas, wordt heden ten dage echter gezien en ervaren als het voldoen aan een eis van rechtvaardigheid," aldus de bisschoppen in hun toelichting (p. 12). "Door algemene sociale voorzieningen beoogt de maatschappij zelf vele materiële noden te voorkomen of op te heffen." Ook is er een breed netwerk ontstaan van katholieke particuliere organisaties op het gebied van het maatschappelijk werk, de geestelijke en maatschappelijke gezondheidszorg, e.d.. Voor die katholieke instellingen op charitatief

en maatschappelijk gebied in het algemeen wordt nu een aparte regeling gemaakt. Tegelijk blijven de bisschoppen een rol zien voor de oude parochiële armbesturen. Niet als orgaan voor specialistische hulp of controle op allerlei maatschappelijke initiatieven, wel als een orgaan dat "door het verwerven en beheren van middelen de parochie in staat stelt om werken van christelijke caritas te beoefenen" en dat nieuwe initiatieven vanuit de samenleving ondersteunt. Die nieuwe functie komt ook tot uitdrukking in een nieuwe naam: 'parochiële caritas-instelling'. De invulling van de 'werken van christelijke caritas' wordt bewust opengelaten, zodat die kan worden afgestemd op de plaatselijke behoeften. Wel noemt de toelichting drie concrete taken voor de nieuwe instelling:

- a. Het verlenen van financiële bijstand aan personen en gezinnen.
- b. Dienstverlening aan het katholiek particulier initiatief. Het kan dan gaan om aanvullende subsidie voor het katholiek maatschappelijk werk, de oprichting van organisaties voor nieuwe noden of ondersteuning van vrijwilligerswerk.
- c. Zelf uitvoerend optreden op het terrein van de noodverlening, wanneer er witte vlekken zijn en niemand anders het initiatief neemt.

Overigens houdt dit Algemeen Reglement voor de parochiële caritasinstelling uit 1964 nog de mogelijkheid open, dat het bestuur eigen gestichten, inrichtingen en tehuizen onder haar beheer heeft.

In de jaren zestig en zeventig wordt het socialezekerheidsstelsel verder uitgebouwd en breidt de welzijnssector zich sterk uit door toenemende subsidiëring (tot 100 procent) en professionalisering. De groeiende invloed van de overheid en de ontkerkelijking in de samenleving leiden ook tot een geringere invloed van levensbeschouwing. De eigen katholieke instellingen voor b.v. jeugdzorg, gezinszorg en bejaardenzorg gaan op in grotere neutrale verbanden.

PCI-en

Begin jaren tachtig maken L. Brouwer en E. Schraven de balans op van de inzet van katholieken voor mensen in nood. Ze constateren grote verschillen in en tussen de bisdommen. Enige bisdommen konden geen cijfermateriaal over hun PCI-en verstrekken. De andere gaven aan, dat er grote onderlinge verschillen bestonden. De helft had een vermogen van minder dan 50.000 gulden, terwijl sommige konden beschikken over meer dan een miljoen gulden. Vooral in de steden waren de verschillen groot: PCI-en van oude parochies waren doorgaans rijk, PCI-en van nieuwe parochies arm. Die verschillen tussen de bisdommen zien we terug in onderstaande tabel uit 1991:

Bisdommen	Parochies	PCI-en	Percentage
Den Bosch	376	70	18,5 %
Roermond	360	50	13,9 %
Utrecht	351	280	79,8 %
Haarlem	212	160	75,4 %
Rotterdam	202	120	59,4 %
Breda	166	140	84,3 %
Groningen	96	39	40,6 %
Totaal	1763	859	48,7 %

Bron: *Diakonie & Parochie*, november 1991, p. 7

De spreiding is opvallend. Verschillende factoren spelen daarbij een rol. Het bisdom Roermond is nooit meegegaan met de omvorming naar caritasinstellingen. Daar bleven de oude armenbesturen en Vincentiusverenigingen actief (zie ook Hub Vossen in D&P 2017/3). Een aantal armbesturen was in de jaren vijftig opgegaan in een Sociaal Charitatief Centrum, dat zich vervolgens ontwikkelde tot een algemene welzijnsinstelling. In overwegend katholieke streken bestond er wellicht ook minder behoefte om een instelling aan de parochie gekoppeld te houden. En met de ontwikkeling van de verzorgingsstaat werd ook de noodzaak van een aparte instelling voor noodhulp vanuit de parochie minder gevoeld. Dat leidde enerzijds tot afwachtende besturen, die gaandeweg de band met de parochie verloren, en anderzijds tot minder aandacht vanuit de bisdomleiding, waardoor

instellingen soms uit het zicht verdwenen. De band met de parochie werd in 1991 weer aangehaald in het nieuwe Algemeen Reglement voor het bestuur van een PCI. Door de economische crisis van begin jaren tachtig was ook het nut van een PCI als vangnet achter de sociale voorzieningen weer zichtbaar geworden.

Diakonie

Keren we terug naar de inventarisatie van Brouwer en Schraven uit 1984. De inzet van katholieken voor mensen in nood is bij hen veel breder dan alleen het werk van de caritasinstellingen, die zij onder het hoofde 'fondsen' behandelen. Binnen kerkelijk verband inventariseren zij het werk van parochies en religieuzen, daarbuiten een veelheid van instellingen en stichtingen, die vaak hun wortels hadden in kerkelijke initiatieven. Dat alles vatten zij samen onder de noemer 'diaconale activiteiten'. 'Diakonie' is kennelijk begin jaren tachtig een algemene bekend begrip geworden in katholieke kring, dat zij omschrijven als hulp verlenen aan mensen die hulp behoeven. Qua doelgroep is diakonie veel ruimer dan caritas: diakonie richt zich niet alleen op de eigen parochianen die moeten leven in armoede, maar op alle mensen in nood, zowel dichtbij als ver weg. Maar gaandeweg het rapport blijkt nog een ander verschil, de eerder genoemde paradigmawisseling van caritas naar sociale gerechtigheid. Brouwer en Schraven constateren grote verschillen in opvattingen over diakonie in de parochies en bisdommen. Tegenover de opvatting dat diakonie gewoon caritas is en dat geholpen moet worden waar dat nodig is staat de zienswijze, dat echte diakonie 'oorzaak gericht' (gerechtigheid) moet zijn. Het gerechtigheidsparadigma gaat ook het werk van de PCI-en kleuren. Een mooi voorbeeld biedt het artikel 'PCI weer armbestuur?' (D&P 1991, nr. 2, p. 11-18). Daarin worden vijf manieren genoemd waarop PCI-en kunnen werken aan het bestrijden van armoede:

- druk op politiek verantwoordelijken;
- naast belanghebbenden gaan staan;
- meewerken aan structurele verbeteringen;

- beïnvloeden van de eigen achterban;
- geld of goed aan direct betrokkenen geven.

Waarbij als voorkeur wordt uitgesproken, dat die hulp indirect gebeurt, b.v. via een gezamenlijk noodfonds of een eigen fonds van uitkeringsgerechtigden. Het onderzoek van Brouwer en Schraven heeft grote invloed gehad en leidde tot de oprichting van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad en van daaruit tot de uitgave van dit tijdschrift *'Diakonie & Parochie'* en de website rkdiaconie.nl. Andere belangrijke initiatieven in de jaren tachtig waren de zittingen van het Landelijk Pastoraal Overleg-IV over (parochiële) diakonie en de multimediale cursus over Kerk en Samenleving 'Om u te dienen', waaraan zeker 600 cursusgroepen in heel het land hebben deelgenomen.

Barmhartigheid

De economische crisis van de jaren tachtig bracht het inzicht, dat met de Bijstandswet en andere sociale voorzieningen de armoede Nederland nog niet uit was. De kerken gingen aandacht vragen voor de arme kant van Nederland en PCI-en zagen lokaal weer een taak voor zich. Aan het eind van de twintigste eeuw ging de slinger weer de andere kant op. Had het gerechtigheidsdenken de aandacht gericht op de structurele oorzaken van materiële en immateriële noden en op de macro-aspecten, nu won de barmhartigheid aan populariteit. Wim Verschuren, frater van Tilburg, blies het stof af van de oorspronkelijke inzet van zijn broedercongregatie en startte in 1998 met de Beweging van Barmhartigheid. De zeven lichamelijke werken van barmhartigheid werden herontdekt. Vanwege hun verbinding met basale menselijke behoeften als voedsel, kleding, onderdak en aandacht bleken zij ook hedendaagse mensen aan te spreken en richting te kunnen geven aan de diaconale inzet van parochies. De oprichting van de eerste voedselbanken in 2002 ontmoette aanvankelijk de nodige weerstand ('gaan we weer terug naar het pannetje soep?'), maar bleek naast een middel tot het tegengaan van voedselverspilling ook een uitkomst te zijn voor mensen, die in armoede en schulden

moeten leven. En een zegen voor parochies, omdat de lokale voedselbank op heel verschillende wijzen ondersteund kan worden door parochianen.

Verkerkelijking van de diakonie

In zijn overzicht van de katholieke diakonie in het eerste handboek diakoniewetenschap *'Barmhartigheid en gerechtigheid'* onderscheidde Henk Meeuws vier actoren: parochies, religieuze orden en congregaties, het categoriale pastoraat en katholieke maatschappelijke organisaties. Hij constateerde, dat de rol van de laatste drie steeds minder werd door de ontkerkelijking en professionalisering. Ook de parochies hebben daarmee te maken, maar in minder snel tempo. Zo blijft de parochiële diakonie over. In die zin is er sprake van een verkerkelijking van de diakonie. In de afgelopen twee decennia hebben we een proces van schaalvergroting gezien, dat nog niet is afgesloten. De samenvoeging van parochies heeft veel onrust en verdriet veroorzaakt, maar op diaconaal vlak ook impulsen gegeven. En hoewel het aantal diaconale vrijwilligers en PCI-bestuurders afneemt, hebben de grote crisissen van de laatste jaren laten zien, dat in geval van urgente nood nog steeds veel mensen spontaan in actie komen (vluchtelingenopvang 2015, coronacrisis 2020).

Literatuur

L. Brouwer en E. Schraven, 'Eindrapport van de commissie diaconale activiteiten in de Nederlandse kerkprovincie', maart 1984.
Annelies van Heijst, 'Liefdewerk. Een herwaardering van de caritas bij de Arme Zusters van het Goddelijk Kind, sinds 1852', Hilversum, 2002.
Henk Meeuws, 'Diakonie en caritas in de rooms-katholieke kerk', in: Hub Crijns e.a. (red), 'Barmhartigheid en gerechtigheid', Kampen, 2004, p. 52-59.
Red., 'Special over (inter)parochiële caritasinstellingen (pci's)', 'Diakonie & Parochie', 4(1991)2, LKDB Utrecht, november 1991.

Leren geloven in diaconaal handelen

Een inleiding in het geheim van menslievendheid

Henk Meeuws is theoloog en diaconaal onderzoeker

In deze bijdrage vindt u geen technische handvatten om te leren geloven in diaconaal handelen. Ik bied een perspectief om het op een bepaalde manier te beleven en te waarderen. Ik leg u voor dat diaconaal handelen zelf een vorm van geloven is, zelfs bron van geloven.

Mijn visie op diaconie beperkt zich niet tot inzet voor noodlijdenden door christenen in kerkelijk verband verricht. Ook al hetgeen mensen buiten kerkelijke organisaties en van niet-christelijke snit voor noodlijdenden doen waardeer ik als 'diaconie': elementaire uiting van caritas en menslievendheid, zoals ooit in Mat. 25 is aangeduid.

In dit artikel verken ik eerst het geheim van menslievendheid. Dan maken we kennis met enkele voorbeelden van fundamentele verbondenheid. Onder het kopje 'Religie en ontvankelijkheid voor het heilige' komt aan de hand van een onverdachte getuige de mysterieuze hoogte of diepte van doodgewone, alledaagse verbondenheid in beeld. In aansluiting daarop volgt een reflectie over de zeggingskracht van het aloude lied *'Waar menslievendheid is en minnen, daar is God'*.

Menslievendheid: doodgewoon?

Enkele jaren geleden verklaarde professor Lucas Meijs, deskundige op het gebied van management van vrijwilligerswerk, in een interview bij gelegenheid van *Make a Difference Day* (nu: NLDoet), dat vrijwillige inzet voor je medemens geen kwestie is van altruïsme. "Altruïsme bestaat niet", aldus de hoogleraar, "je moet er zelf ook beter van

worden. Zelfs Moeder Teresa beoefende de naastenliefde om er een plaatsje in de hemel mee te verdienen".

In deze opvatting is medemenselijke betrokkenheid iets heel doodgewoons, dat niets met een of ander mysterieuze diepte of hoogte te maken heeft. Je hoeft er niet voor te geloven, geen christen voor te zijn, niet religieus bevlogen. Zich menslievend gedragen kan ieder mens, als je er maar voldoende voor gemotiveerd bent, omdat je bijvoorbeeld behoefte hebt aan zinvolle tijdbesteding, of sociale contacten zoekt, of omdat het passend is te doen volgens de sociale norm, of als je je moreel goed wilt voelen...

In deze visie op menslievendheid werkt een bepaald mensbeeld door, het beeld van de mens die in vrijheid, autonoom en zelfredzaam verantwoordelijk is voor de inrichting van het eigen individuele leven. In het tussenmenselijk verkeer gaat die autonome mens vrij gekozen relaties met anderen aan waarin welbewust het eigen bestaan het uitgangspunt en criterium is. Ik investeer in mijn leven, in mijn toekomst, in mijn werk, in mijn relatie, in mijn welbevinden... in de verwachting dat dat rendeert, dat ik daar beter van word. In deze typisch modern-westerse visie op menselijk (samen)leven staat voor de onderlinge relatie de economische ruil model: ik geef jou iets om van jou weer iets terug te krijgen, *do ut des*. In dit ruilverkeer tussen mij en mijn medemens speelt altruïsme geen rol, maar rationele berekening. Volgens het overheersende economische denken handel ik in het menselijk verkeer op basis van rationele keuzen (zoals de bakker besluit

Jongerenweekend Drachten
[Foto uit archief Solidair Friesland]

brood te bakken omdat er vraag naar is en hij eraan kan verdienen), en zo realiseer ik mijzelf als autonoom en vrij individu. Volgens de door dit economisch denken geïnspireerde *Rational Choice Theory* - ook toegepast in onderzoek naar motieven van vrijwilligers - is menslievendheid eigenlijk een kwestie van welbegrepen eigenbelang. Daar is niets mysterieus aan, daar valt helemaal niets van 'geloof' of zo in te ontdekken.

Fundamenteel verbonden!

Is dat nu echt zo? Ervaart u dat zelf zo? Is uw diaconaal handelen inderdaad zo alledaags, vanzelfsprekend rationeel en niet-altruïstisch als in deze breed gedeelde opvatting gesuggereerd? Ik leg u enkele verhalen van fundamentele verbondenheid voor waaruit iets heel anders blijkt.

In Parijs is een peuter over de balustrade van een balkon op de zesde verdieping geklommen en hangt nog net met twee handjes aan een richel. Een Afrikaanse jongeman die illegaal verblijft in een kamer een aantal etages lager ziet het, aarzelt niet, klimt met doodsverachting langs de gevel omhoog en brengt het kind in veiligheid. Hij wordt geëerd als een held, en 'legaal' verklaard: de president zelf verordonneert officieel dat hij mag bestaan. Hijzelf reageert nuchter: "ik ga toch niet nadenken of ik dat kind zal laten doodvallen of niet - ik deed het gewoon!". In een Nazi concentratiekamp staan SS'ers op het punt een jongeman te fusilleren. De overige gevangenen zijn verplicht daarbij toe te zien. Een daarvan stapt uit de rij naar voren en biedt zich aan: "Neem mij maar, ik heb vrouw noch kinderen". En zo geschiedt.

Die man was Maximiliaan Kolbe, een Poolse priester. Hij wordt geëerd als martelaar voor de menslievendheid.

Terwijl Aleppo steeds gruwelijker gebombardeerd werd bleven de Blauwe Zusters bij de mensen die daar door dood en verderf bedreigd werden. Hetzelfde deed Pater Frans in Homs: in de oprukkende waanzin betrachtte hij de redelijkheid van onvoorwaardelijke menselijke betrokkenheid. Toen hij werd vermoord ging er een golf van afgrijzen door de wereld: dit is godgeklaagd, heiligschennis.

Alledaagse getuigenissen

Deze getuigenissen van fundamentele verbondenheid zijn indrukwekkend, en misschien dat ze ons daarom een beetje te extreem voorkomen in onze diaconale inzet. Maar hetzelfde blijkt ook uit een meer alledaags getuigenis.

Mentor Els Kamminga heeft een cliënte met een psychische aandoening. "Ze wil eigenlijk geen contact en stuurt me na tien minuten weg. Ik kan dan wel denken 'Ik heb er niets aan', maar ik doe het niet voor de gezelligheid. Ik vind het heel triest als iemand zo eenzaam is en niet meer weet hoe contacten te leggen. Er komt een moment dat ze toenadering zoekt, en daar doe ik het voor. (...) Je moet niets terug verwachten. En die keren dat ik contact heb geeft het me heel veel voldoening".

Zo zijn er tallozen die zonder ophef, in een houding van heel natuurlijke fundamentele verbondenheid, zich bekommeren om hun medemens in nood, aan de rand van de machten en krachten van onze samenleving.

De diaconale kledingbus in Friesland
[Fotograaf: Jan Bosman]

mijn gedachten, in mijn hersenspinsels, in mijn gemoed. Het heeft niets met mijn verhouding tot die werkelijkheid van doen, of met mijn rationele keuzen. Religie is in het reële (samen) leven irrelevant.

Onverdachte getuige

Tegen dit 'afserveren' van religie als een zinloos of zelfs kwalijk verschijnsel breng ik als onverdachte

getuige in stelling: de overtuigde atheïst Jaap Kruithof, eertijds voorzitter van de Humanistische beweging in België. In een interview verklaarde hij ooit kort en bondig: "Ik ben religieus, en dat zit niet in mijzelf". Hij licht toe: "Wat is religieus? Ik weet goed wanneer ik religieus ben. Als ik ten eerste met de wereld in aanraking kom, en ten tweede in de wereld iets *heilig* vind. Dat is mijn kernwoord voor de religie. Heilig, dat zijn bepaalde dingen in het geheel, die een bepaalde functie bezitten, en *een relatie met mij hebben*. Je moet ook weten hoe een mens in elkaar zit. Hij is een *denkend* wezen, een *voelend*, *waardierend* wezen, en een *agerend*, *handelend* wezen. Niks anders dan die drie dingen. Het is tamelijk moeilijk om te weten wat denken is. Het is geen waarden, geen handelen. Denken is betekenissen leggen. In mijn kennis-activiteiten is het heilige *mysterieus*. In mijn voelen en waarden is het heilige *kostbaar*. Vreselijk kostbaar. En in het ageren is het heilige het *onaantastbare*. Het heilige mag niet kapot gemaakt worden, zelfs niet veranderd worden door het handelen. Want een mens komt overal aan. En daarvoor dient de godsdienst, om te zeggen dat we niet overal mogen aankomen.

Een voorbeeld: een pasgeboren baby. Mysterieus? Natuurlijk. Iedereen zegt: hoe is het mogelijk, dit gaat ons verstand te boven. Ten tweede, kostbaar. Natuurlijk. Ik doe een experiment: ik kom binnen in een kamer en

pak die baby. Hé! Ze zouden me vermoorden. Die baby is heilig. Dat is religieus. Dus de meest serieuze dingen van een mens zijn heilig, religieus - mysterieus, kostbaar en onaantastbaar. En als het niet religieus is, dan doe je ermee wat je wil. Dat wil zeggen, in onze beschaving ga je ermee voetballen. Nu zijn ze met alles aan het voetballen... Religie is niet een planeet ver van mij maar zit hier, in mijn relatie met het leven en de wereld".

Heiligheid in relaties

Volgens mij toont zich in de verhalen van natuurlijke fundamentele verbondenheid werkelijk bestaande heiligheid. Niet ik - met mijn Dikke Ikke - bepaal vanuit mijn autonome vrijheid wie of wat 'heilig' is, het wordt mij gegeven. Die heiligheid is dus ook niet (direct) de morele heiligheid van degenen die zich bekommeren om medemensen in nood of dood. Het is de heiligheid van de mens met wie zij in relatie staan. En die relatie is 'religieus'. In die relatie wordt ervaren en gewaarborgd, dat de menselijke waardigheid niet zomaar gediend is met erkenning en behartiging van vrijheid / autonomie / zelfredzaamheid. In die religieuze relatie is aan de orde, dat ieder mens - in welke hoedanigheid dan ook, goed of slecht, zwak of sterk - onherroepelijk beminneenswaardig is. In deze religieuze relatie word ik aan mijzelf als het ware 'geopenbaard' als een mens die wordt aangesproken door, afgestemd is op, begiftigd

met de gave van elementair beminnen. In deze relatie leer ik geloven, hopen, liefhebben. En daarin kan ik mijzelf ontdekken als fundamenteel en onherroepelijk relationeel: mijn zijn is in zichzelf verbonden-zijn. Nog vóór ik eventueel zou besluiten in volle vrijheid en autonomie op rationele gronden voor verbinding te kiezen, ben ik al verbonden.

Ubi caritas et amor ibi Deus est

Wat Jaap Kruithof naar voren bracht over de mogelijkheid en zelfs noodzaak om 'heiligheid' in de wereld en, bijgevolg, in mijn relatie daarmee te erkennen en waarden, wordt bevestigd in alle mogelijke getuigenissen van en verhalen over 'natuurlijke verbondenheid'. Als het erop aankomt, in buitengewone omstandigheden in het groot maar ook in appellerende situaties in het klein, wéten mensen heel goed waar en wanneer in de werkelijkheid heiligheid zich toont. Mensen blijken zeer wel ontvankelijk voor de stem, die ze vraagt zich te verbinden met wat onherroepelijk mysterieus, kostbaar, onaantastbaar is. Op dit niveau, op deze laag van ons bestaan zijn mensen van nature religieus. Volgens Kruithof heeft heiligheid, en heeft dus religie, niets met God van doen - want die bestaat niet. Kruithof heeft daarbij een soort

god voor ogen die ergens van buitenaf 'heiligheid' in ons systeem stopt of beveelt dat wij dat moeten 'geloven'. Volgens mij echter is het zéér verrijkend en hoopgevend bij dit alles heel bewust ons in relatie te zien of te zetten met God zoals beleefd en beleden in het christelijk geloof. Van déze God immers wordt verteld

De kook- en eetclub in Witmarsum
[Fotograaf: Jan Bosman]

Medewerkers van de voedselbank, schuldhulpmaatjes, de vrouw die haar buurvrouw verzorgt nabij blijft; mensen die zich engageren in een loodsboot of een kledingbus of een deelwinkel. Hun handelen, hun 'praxis', is veelzeggend. Het openbaart een geheim dat in alledaagse menslievendheid verborgen is, er zelfs de bron van is - dieper dan mijn eigen in zelfbeheer bepaalde diepte, hoger dan mijn eigen geheel autonoom berekende hoogte.

Om deze diepte en hoogte te peilen ga ik nu te rade bij een onverdachte getuige, een atheïst-humanist die ons uitdaagt moedig na te denken over religie en heiligheid.

Religie en ontvankelijkheid voor het heilige

Zoals bekend is volgens velen in onze 'verlichte' westerse cultuur het eendoordeel over religie al lang geveld: het is een achterhaald denksysteem, een onnodig en onhandig interpretatiekader, een zaak van dwang, dwaling en/of bedrog. Het evangelisch liefdegebed met zijn gepraat over 'naasteliefde' en 'je leven geven voor je vrienden' en 'je vijand beminnen' is een bron van dwaling omtrent het menselijk samenleven. Immers: mensen leven bij gratie van het toeval van de natuurlijke selectie en de wet van de *survival of the fittest*, niet bij gratie Gods.

In deze moderne, 'verlichte' opvatting is religie hoogstens iets dat in mijzelf zit, in

en getuigd, dat het de God-met-ons is, mens geworden, delend in ons menselijk kwetsbare bestaan, in onze hoogste hoop en diepste wanhoop, vreugde en verdriet, in ons lijden en sterven, tot in de meest smadelijke dood - neder gedaald ter helle - en juist zó 'God!', oorsprong, dragende grond, bestemming van ons bestaan. Van deze God-met-ons is als de diepste naam doorgegeven: Liefde. Niet als een Catechismus is God tot ons gekomen, maar als iemand die brood en wijn neemt en deelt met de woorden: neem en eet, dit is mijn lichaam voor jullie, drink dit is mijn bloed voor jullie. Naar christelijke overtuiging is de zelfgave van deze God over wie in de meest wonderlijke en paradoxale woorden verteld wordt, ten diepste 'heilig': mysterieus, kostbaar, onaantastbaar.

Diaconie is erediens

Ik verwees zojuist naar de viering van de eucharistie. In de katholieke en oosters-orthodoxe beleving is de eucharistie hoogtepunt en bron van gelovig christelijk leven. Gebruikelijk is het daarbij diaconie te beschouwen als een toepassing in de praktijk van het tevoren verworven, plechtig beleefd en met vrome pracht beleden geloof. In deze benadering is de inzet voor medemens in nood secundair ten opzichte van de liturgische viering van de eucharistie. Maar als we zo denken en handelen vinden we de beroemde bisschop van Constantinopel en grote kerkvader Johannes Chrysostomos (Johannes Guldenmond) op onze weg die de christenen van zijn tijd voorhield: *"Wil je het Lichaam van de Heer vereren? Begin dan niet met het te misprijzen wanneer het naakt is. Vereer het niet binnenkerkelijk met zijden gewaden om het buiten te verwaarlozen waar het kou en naaktheid lijdt. Want Hij die zei: 'Dit is mijn lichaam' is dezelfde die zegt 'Ik was uitgehongerd en gij hebt Mij niet gevoed'. Wat voor zin heeft het dat de tafel des Heren met gouden kelken is beladen, wanneer Hijzelf sterft van honger? Gij maakt gouden kelken, maar schenkt geen kroes water. Wanneer gij uw kerken tooit, waak er dan over uw broeder in nood niet te misprijzen; deze laatste tempel is kostbaarder dan de eerste"*.

Aan wie in alle eenvoud proberen een liefhebbende naaste te zijn voor de medemens in nood wordt dus gezegd: Christus is in de armen en noodlijdenden; zij zijn Zijn lichaam, hij woont onder hen als in zijn 'tempel'. Wie hun leven deelt, deelt in Christus' lichaam en bloed. U ziet: in de christelijke traditie worden werkelijk de meest wonderlijke en zelfs verbijsterende verhalen verteld over het mysterie van ons menszijn-in-gemeenschap, over onze meest fundamentele 'heilige' relatie.

Diaconaal handelen is liefde

In het meest elementair menselijke, namelijk je medemens in nood niet dood laten vallen, niet ongezien en ongeacht laten, maar hoe dan ook in ere houden, openbaart zich het mysterie van god-menselijke heiligheid. God is in zijn heiligheid naar christelijke overtuiging in zichzelf geheel relationeel, want geheel bestaand en zich gevend in liefde. Zo verschijnt het mysterie van de heiligheid tenminste in het verbijsterende geheim van de Heilige Drievuldigheid: een drie-eenheid waarin de drie personen elkaar over en weer als in een dans vóór laten gaan tot in dood en opstanding (zie hiervoor: Tomas Halik, *Ik wil dat jij bent. Over de God van liefde*, onder verwijzing naar Friedrich Nietzsche). Diaconaal handelen is in dit licht: participeren in god-menselijk bestaan. Het is 'met God verkeren' in niet-weten, niet ziend en toch vertrouwend, hopen en liefhebbend. Diaconaal handelen is: putten uit en delen in het geheim van het goddelijke liefdesverkeer in ons eigen bestaan, het is delen in incarnatie, menswording. Daarom kon Kerkvader Augustinus beweren: wie de liefde ziet, ziet de allerheiligste Drievuldigheid. En daarom zingt de christelijke geloofsgemeenschap van oudsher: *Ubi caritas et amor ibi Deus est*, waar mensliefdevendheid en minnen is, daar is God.

Dit artikel is een ingekorte bewerking van een lezing, gehouden bij gelegenheid van de Provinciale inspiratiebijeenkomst 'Diaconie in Beweging' te Sneek op 18 oktober 2019. De foto's betreffen diaconale activiteiten in Friesland.

Vierend dienen - Dienend vieren

Guus Timmerman werkt als zorger voor Stichting Presentie

'Liturgie en diaconie worden door veel christenen als min of meer gescheiden werelden beleefd. Liturgie wordt gevierd in het kerkgebouw en in eerste instantie geassocieerd met spiritualiteit, gebed, ritueel en symboliek. Bij diaconie denken velen aan activiteiten die plaatsvinden buiten het kerkgebouw en die gericht zijn op de samenleving. Liturgie lijkt meer gericht op de 'binnenwereld' en diaconie op de 'buitenwereld'.'

Zo begint de inleiding op de bundel *'Vieren en delen'* die in 2019 verscheen onder redactie van Gerard Rouwhorst en Louis van Tongeren. Ik schreef er een hoofdstuk in over het schilderij 'Maaltijd der armen' van Kurt Welther in Graz en, samen met Sam Goyvaerts de slotbeschouwing. Anne-Marieke Koot besprak het boek in *'Diaconie & Parochie'* van december 2019.

Actief in diaconie en liturgie

Twaalfenveertig jaar werkte ik als pastoraal werker in het parochiepastoraat. Ik was actief in diaconie en caritas en ik was voorganger in allerlei soorten vieringen. In Leusden en Achterveld was ik onder andere betrokken bij de oprichting van het Platform Asielzoekers Leusden. In Amersfoort was ik profielhouder diaconie en in die hoedanigheid adviseur van de Parochiële Caritas Instelling (PCI) en lid van de werkgroep Kerk & Samenleving van de Amersfoortse Raad van Kerken. Ik was betrokken bij de oprichting van SchuldHulpMaatje in Amersfoort. Voorganger in liturgie was ik ook. In de zondagse viering, in doordeweekse vieringen en in uitvaarten. Met en zonder communie. Een enkele keer ook in huwelijksvieringen,

samen met een priestercollega. In de vieringen had diaconie een vanzelfsprekende plek in voorbede, collecte en vredewens. Uitdrukkelijk was diaconie aan de orde op de eerste zondag van de Advent en de Veertigdagentijd, wanneer we aandacht besteedden aan het

Advents-, respectievelijk Vastenproject, en op Vredesdag en ter afsluiting van een dag DiaconAction. Begin 2011 wees onze bisschop, kardinaal Eijk, ook in Amersfoort een Eucharistisch Centrum aan. Als profielhouder diaconie zag ik me gesteld voor de vraag naar de verhouding tussen het diaconale werkveld en de eucharistie als centrum. Sindsdien houdt mij de verhouding tussen diaconie en liturgie bezig. Ook al werk ik sinds 2013 niet meer als pastoraal werker en sinds 2014 als wetenschappelijk medewerker voor de Stichting Presentie.

Present zijn

In het eerste hoofdstuk in *'Vieren en delen'* beschrijft de protestantse hoogleraar voor diaconaat Herman Noordegraaf hoe het diaconale handelen van kerken is ingebed in het aangaan en onderhouden van een relatie. Er is daarbij oog voor de concrete omstandigheden waarin mensen leven, voor hun levensgeschiedenis en voor de verhalen die zij vertellen. Het gaat allereerst om *optrekken met mensen* en pas daarbinnen om iets *doen voor mensen*. Dat betekent ook dat bij allerlei diaconale activiteiten mensen uit verschillende leefwerelden met elkaar verbindingen aangaan. Hoopgeleiden met

een goede maatschappelijke positie die als vrijwilliger optrekken met laagopgeleiden, dak- en thuislozen, mensen die leven in armoede en met schulden. Vanuit die relatievorming kan er materiële en immateriële ondersteuning worden geboden. In termen van de door Noordegraaf genoemde presentiebeoefening gaat het hier om present zijn. De grondtoon is: 'Als we niets meer kunnen doen voor de ander, kunnen we altijd nog bij hem of haar blijven'.

Present stellen

Bij presentiebeoefening hoort ook present stellen. Dat betekent dat je dat wat je bent gaan begrijpen en aanvoelen en hebt ontdekt in het *present zijn* op de ene plek (bij de armen, in de zorg, in het buurtwerk), ook *present stelt* op andere plekken (bij de rijken, in de liturgie, in de politiek). Vandaar dat diaconie zich volgens Noordegraaf ook dient te richten op kritische bewustwording, pleitbezorging, signalering en het opzoeken van het publieke debat. Wil je bijdrage aan het publieke debat echter vruchtbaar zijn dan moet je je rekenschap geven van de ideeën, mensbeelden en gedachtegangen die er opgeld in doen. Dan moet je woorden als zelfredzaamheid, eigen regie, participatiesamenleving en mantelzorg analyseren en durven bekritisseren. Wat mij betreft mag er vanuit diaconie, bij voorkeur in oecumenisch verband, veel meer worden deelgenomen aan het publieke debat. Bijvoorbeeld waar het gaat over zelfredzaamheid, eigen regie, participatie en mantelzorg - zaken waar de overheid toe oproept en waar ze ook een beroep op doet. Als kerken vrijwilligers leveren of collecteopbrengsten bestemmen voor wat overheid en professionele zorg- en hulpverlening niet meer kunnen of willen doen, stellen ze dan ook in hun contacten met openbaar bestuurders en politici de problematische kanten ervan aan de orde? Hoeveel weerstand bieden ze aan de maatschappelijke tendens om niet alleen wat er goed gaat, maar ook wat er misgaat in iemands leven op diens eigen, individuele conto te schrijven?

Presentie vieren

Naast 'present zijn en present stellen' is er ook zo iets als 'presentie vieren': het vieren van zowel onze als Gods werkzame aanwezigheid in de wereld. Daarmee kom ik op de relatie tussen diaconie en liturgie. Hoewel de bundel *'Vieren en delen'* precies over deze relatie gaat, komen er ook mooie voorbeelden van present zijn en present stellen in aan de orde. Voor alle auteurs die een bijdrage leveren is er vanzelfsprekend een relatie tussen diaconie en liturgie. Niet alleen mondt liturgie uit in diaconale activiteiten; diaconale activiteiten monden uit in liturgie. Er staan mooie voorbeelden in *'Vieren en delen'*. De voormalige straatpastor Luc Tanja beschrijft hoe de repetitie van de Straatklunkers, een koor van dak- en thuislozen in Amsterdam, is ingericht als een viering. De predikante Rosaliene Israël verhaalt hoe de mensen voor wie de oecumenische leefgemeenschap Oudezijds 100 in Amsterdam een pleisterplaats is, afscheid nemen van Jelle. Pastor Annemarie van der Vegt en gepensioneerd huisarts Ger van der Werf verhalen hoe de broodmaaltijd op zondag in de Open Hof, een oecumenisch pastoraal-diaconaal centrum in Groningen, is ingebed tussen voorbede en zegen van de zondagse viering.

Wat geeft diaconie ons te geloven?

In *'Diakonie & Parochie'* 31(2018)3 bespreekt Henk Meeuws het boek *'Diaconaal doen doordacht'*, het derde deel van het Handboek diaconiewetenschap. Hij stelt de vraag: 'wat geven de diaconale praktijken ons te denken over ons geloof, welke toegang geven ze ons tot het geheim van Gods liefde en barmhartigheid, hoe geeft de ontmoeting met de taaiheid en de vraag naar het recht van de armen ons kennis aan de kracht van de Geest?'. Tanja vertelt in *'Vieren en delen'* hoe Gods liefde en barmhartigheid zich toont in gewone, alledaagse handelingen als het toeroepen van 'Goed articuleren, Youssef!' en het applaudiseren na elk lied, ook als het vals gezongen werd. En dat kan omdat die handelingen elke week geduldig en op precies dezelfde manier herhaald worden, onder het toeziend oog van de pastor.

Middenpaneel 'Maaltijd der armen' van het drieluik dat Kurt Welther schilderde voor de Barmhartigheidskapel van de Vincentiuskerk in Graz in Oostenrijk
[Foto: Pfarre St. Vinzenz]

Daarmee wordt het alledaagse namelijk tegelijk anders dan gebruikelijk in het leven van velen op straat. Israël laat zien hoe het elkaar vertellen van verhalen over Jelle en over wat ze met Jelle hebben meegemaakt, helpt om het eigen leven op je te nemen. Met alle mislukkingen maar ook met alles wat wel is gelukt, met de eigen onmacht maar ook met de eigen kracht. Van der Vegt en Van der Werf beschrijven hoe mensen elkaar ontmoeten op de drempel tussen 'binnen' en 'buiten'. En hoe het binnenperspectief van 'buiten' het binnenperspectief van 'binnen', ook op God, corrigeert, ontregelt en aanvult.

Diaconale spiritualiteit

In mijn eigen praktijk van diaconie en liturgie ervoer ik dat beide werkterreinen ook problematisch zijn. We doen daar eigenlijk iets dat niet (goed) mogelijk is. Bij diaconie is het probleem dat er meer nood te lenigen is dan we aankunnen en dat de relatie tussen hulpgever en hulpontvanger gauw ongelijk is, zelfs neerbuigend kan worden. Bij liturgie is het probleem hoe transparant te zijn voor de werkzame aanwezigheid van God in de viering en hoe geloofwaardig te zijn in het oproepen

tot vrede en gerechtigheid. Voor al deze (vier) problemen is er geen oplossing, we kunnen ze alleen uithouden. En dat kan als we diaconie en liturgie nauw op elkaar betrokken houden. Er is meer nood te lenigen dan we aankunnen. Hoe houden we dan toch vol? Door in ons gebed ons werken aan God aan te bieden om opgenomen te worden in het werken van God. En dat te vieren. De evangelist Matteüs vertelt over de wonderbare broodvermenigvuldiging in dezelfde woorden als over het Laatste Avondmaal (zie Matteüs 14:19-20 en 26:26). De menselijke inspanningen om de wereld tot een liefdevolle en herbergzame plek om te vormen, worden in de eucharistie opgenomen en omgevormd tot aspecten van Gods verlossende handelen. Waar liefde en genegenheid is, daar is God. Daar 'komt aan het licht wat in het verborgene onze geschiedenis draagt, voortstuwt en zal voltooien', schreven de Bisschoppen van Nederland in hun Vastenboodschap 2012 *'Barmhartigheid doen'*. Zoals Erik Borgman voortdurend benadrukt, ook in het pas verschenen eerste deel van *'Alle dingen nieuw'*: het is nooit in onze hand, maar altijd afkomstig van God.

Wederkerigheid en doorschijnendheid

Wie hulp en ondersteuning geeft aan een ander die dat nodig heeft, staat al gauw boven de ander. Hoe bied je daar weerstand aan? Hoe waarborg je wederkerigheid? Door in ons gebed stil te staan bij dat ieder van ons afhankelijk is van de zorg van God en mensen voor hem of haar. En dat te vieren. In zijn bijdrage aan *'Vieren en delen'* schrijft pastoraal werker Colm Dekker dat voor het diaconale werk van Sant'Egidio het gebed van levensbelang is. Het houdt hen verre van de gedachte dat ze geweldig zijn omdat ze de armen helpen, en van het gevoel van machteloosheid omdat er meer armen zijn dan ze kunnen helpen. In de liturgie zijn we in de eerste plaats de ontvangende partij, maar we zijn ook heel actief, niet alleen de voorganger maar ook de vierende gemeenschap. We lezen en horen de Schrift, we zingen liederen, we bidden de geloofsbelijdenis. We noemen intenties, de voorganger gaat voor in gebed, preekt, verricht heilige handelingen, zegent het wijwater en de palmtakjes. Hoe kunnen we daarin doorzichtig zijn voor God, voor Diens werkzame aanwezigheid? Hoe kunnen we dat oefenen? Door het ook te zijn in ons alledaagse diaconale handelen: doorschijnend voor Gods diaconale handelen. Zoals Dag Hammarskjöld in zijn dagboek *'Merkenstenen'* schrijft, de dag voor zijn 52^e verjaardag: 'Je bent niet de olie, niet de lucht - je bent slechts het verbrandingspunt, het brandpunt, waarin het licht geboren wordt. Je bent niets dan de lens in de lichtstroom. (...) Je zult het leven kennen, en door het leven erkend worden, naar de maat van je doorschijnendheid'. Doorschijnendheid beoefenen in het diaconale handelen helpt doorschijnendheid beoefenen in het liturgische handelen. Is er misschien wel een voorwaarde voor. Dat is ook een betekenis van de oproep van Paus Franciscus aan pastores om te ruiken naar de stal, niet naar de wierook.

Geloofwaardigheid

In de liturgie bidden we om vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping. En we roepen ertoe op. Kritiek op onze

vieringen is soms dat we op zondag mooi bidden, maar op maandag weinig ervan waarmaken. In zijn bijdrage aan *'Vieren en delen'*, over gebed als diaconie, wijst predikant Henk Gols erop dat Johannes Chrysostomus, aan het eind van de vierde eeuw de patriarch van Constantinopel, de diaken aan het begin van de viering laat beginnen met: 'Laten we in vrede bidden'. Hiermee wordt niet vrede verondersteld of tot vrede opgeroepen, maar wordt vrede als het ware geïnstalleerd. Dat is misschien wel kenmerkend voor goede liturgie: niet oproepen tot vrede en gerechtigheid, maar vrede en gerechtigheid oproepen. Hoe kunnen we dat geloofwaardig doen? Door erin te geloven en in onze diaconale activiteiten daadwerkelijk eraan te werken. In mijn bijdrage aan *'Vieren en delen'* neem ik het pleidooi van zorgethica Inge van Nistelrooij over om na te denken over de relatie tussen zorg en zelfopoffering. Zelfopoffering hoeft niet per se iets te zijn dat afgewezen moet worden. Zelfopoffering kan ook gezien worden als jezelf realiseren door iets van jezelf op te offeren en in uiterste geval: jezelf op te offeren. Zoals in de Coronacrisis dokters en verpleegkundigen, op de IC en in verpleeghuizen, de zorg voor hun patiënten soms bekopen met de dood. Zoals Dag Hammarskjöld in zijn dagboek schrijft, op zijn 54^e verjaardag: 'In deze ootmoedige wegcijfering *niets* zijn, en toch uit de kracht van de opdracht geheel de zwaarte en autoriteit van de opdracht belichamen - dat is de levenshouding van de geroepene'. Diaconie en liturgie leven beiden van Christus' zelfgave, waarin onze zelfgave wordt opgenomen en zo omgevormd tot een aspect van Gods verlossende handelen.

Gerard Rouwhorst & Louis van Tongeren (red.), *'Vieren en delen. De verhouding tussen liturgie en diaconie'*, uitgeverij Berne Media en uitgeverij abdij van Berne 2019, ISBN 978-90-8972-296-6, E-book, ISBN 978-90-8972-297-3, 190 blz., € Prijs 20,00.
www.presentie.nl

“Het gaat erom dat we trouw blijven aan die ander”

Het diaconaal interview is gehouden door Wim Tobé met Dorothé IJsseldijk, pastor en teamleider van het Annahuis, Diaconaal Centrum Breda.

Het Annahuis in Breda

In Breda is het Annahuis een begrip. Voluit heet de instelling “Annahuis, Diaconaal Centrum Breda”. Haar naam ontleent zij aan de inmiddels tot kantoorruimte omgebouwde St. Annakerk.

Het Annahuis was voorheen de pastorie van de paters Kapucijnen. Toen zij zich terugtrokken naar hun klooster in de stad Breda, werd de pastorie beschikbaar als inloopcentrum voor de wijk. Aanvankelijk woonden twee echtparen op de eerste etage van de pastorie en werden de kamers en de ruimten op de begane grond ingericht voor inloop, om mensen te ontvangen, voor ontmoeting, gespreksruimten en wat nog meer nodig was vooral ten dienste voor de mensen die verkeren in een complexe en kwetsbare positie wat betreft hun inkomen, huisvesting, (psychische) gezondheid en/of sociale netwerk. Het Annahuis is ontstaan vanuit enkele samenwerkende kerken, wat men na 25 jaar terugziet aan de aandacht die men geeft aan zingeving. Het doel is vooral wederkerige omgang met mensen in meestal gekwetste levensomstandigheden en het opkomen voor hun belangen.

Zilveren jubileum in 2019

Er ligt een jubileumeditie op tafel met zilverkleurige omslag, dat uitgegeven is bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Annahuis. Daarin vertelt bestuurslid Henk Teunissen over zijn betrokkenheid met de mensen en het centrum vanaf de oprichting. Het begon met moeizame jaren waarin men slechts twee dagdelen geopend was en het ruim twee jaar duurde voordat de loop er

in zat. Voor pessimisten was het zeker, dat het veel geld kostte en niets opbracht; voor optimisten was er het geloof, dat het goed zou komen. De laatsten zijn in hun geloof gesterkt. Henk Teunissen vertelt: “Het Annahuis is nog steeds

open en laagdrempelig en het draait om wederkerigheid. De bezoekers van het Annahuis en het team dat zich inzet hebben een relatie van mens tot mens, niet van cliënt tot hulpverlener. Dat is één van de kenmerken van hun identiteit. De bezoekers van het Annahuis hebben vaak een lange hulpverleningsgeschiedenis achter de rug. Met elkaar proberen we verandering in hun situatie aan te brengen of, als dit niet kan, het samen uit te houden en zorg te dragen voor elkaar. Zo streeft men ernaar dat elke bezoeker tot zijn of haar recht komt”. “Het verlenen van een postadres is één van de opdrachten die men zich gesteld heeft. Dit verzoek kwam aanvankelijk van vluchtelingen, die taal- en computerlessen volgden voordat dit allemaal door de overheid geregeld was. Medewerkenden noemden hun werk wel eens het ‘postadressenpastoraat’. Achter die benaming zit meer: je verleent

Dorothé IJsseldijk
[Fotograaf: Jan Nieuwstad]

een dienst en daardoor kom je mensen tegen. Het blijft niet bij het adres alleen, want al die mensen hebben van alles achter de rug. Langzaam maar zeker komen hun levensverhalen. Zij worden er meer mens door. Ze mogen bestaan en er zijn mensen die naar hen luisteren.”

“Het gaat om vertrouwen”

Dorothe Jsseldijk, de pastorale beroepskracht en de leidinggevende aan het team, geeft aan dat zij blij is te mogen werken op deze unieke plek. “Het Annahuis is een laagdrempelig inloop- en gemeenschapshuis en draait om ontmoeting. Iedereen is welkom, we plakken geen etiketten op. Als gelovige zeg ik: iedereen is uniek, beperkt, onvervangbaar en een mens van God.”

Zij vertelt over haar ervaring hoe veel dak- en thuislozen een briefadres kregen. “Het waren mensen, die stuk liepen op de vele instanties die onze maatschappij kent. Deze mensen werden spookburgers, omdat zij geen adres hebben en dus niet geregistreerd staan bij de gemeente. We hebben een digitale, ingewikkelde en bureaucratisch ingerichte maatschappij met veel regels en wetten waar je op eigen kracht niet meer uitkomt. Hierdoor worden sommige mensen uitgesloten en tot slachtoffer gemaakt. Mensen passen niet in hokjes. Dat staat haaks op de waarden van ons huis. Allereerst geven we mensen vertrouwen!” “Inderdaad soms gaat het mis, maar mensen krijgen een nieuwe kans en zijn weer welkom.

Mensen kunnen hierin het Annahuis zichzelf zijn, we spreken hen aan op hun talenten, we kunnen van elkaar leren en we willen mensen in beeld houden. Het gaat erom dat we trouw blijven aan die ander. Ik ben altijd blij als iemand weer terugkomt. Je kent elkaar.” Hier spreekt het hart van een vrouw, die voor deze mensen gaat en in de woorden proef je de oprechtheid en de inzet, waarmee het Annahuis als diaconaal centrum voor velen een ‘thuis’ is geworden.

“Niet alles lukt, niet alles kan”

In het gesprek geeft Dorothe aan hoe belangrijk verhalen van mensen voor haar zijn. “Ze houden me scherp, ze maken me ook boos, zeker als je voelt: dit kan niet, dit mag niet, dit klopt niet. Soms kun je iets regelen, oplossen of verbeteren. Het mooie van het werk is, dat je tussen de mensen in staat en hun verhalen mee neemt. Dat gebeurt aan de vergadertafel met de gemeente, bij de geestelijke gezondheidszorg en het maatschappelijk werk, als ook bij de woningbouwvereniging, de GGD en de verslavingsorganisatie om met elkaar beleid te maken en steeds weer de situatie te verbeteren. Daar zijn ook successen in behaald, zoals de inzet van ervaringsdeskundigen, de medische zorg voor onverzekerde dak- en thuislozen en maatwerk in het krijgen van een briefadres.” Dorothe vertelt “dat het niet altijd een succesverhaal is, wat je naar buiten kunt brengen. Soms - veel te vaak - kun je niets

doen. Dan komt het moeilijkste en rest alleen het uithouden van de onmacht. Dan kan ik er alleen maar zijn met en voor die ander... luisteren... met lege handen. Het is nauwelijks te begrijpen wat bijvoorbeeld een verslaving of een psychiatrische problematiek met iemand doet. Maar je ziet tegelijk ook de enorme creativiteit en veerkracht van mensen. Het zijn mooie mensen, voor wie wij iets kunnen betekenen. Ik leer er heel van. Je leert aan elkaar. We lachen, we maken ruzie, we begrijpen elkaar wel en niet, we dagen elkaar uit en er zijn momenten van ontroering, verdriet en stilte. Dat kunnen momenten zijn, waarin wij onze Annahuiskaars aansteken.” Sinds ruim een jaar ontstond er een beleidsverandering in huis. “In plaats dat de mensen naar ons toekomen, maken we een beweging naar buiten. Door het stedelijk beleid raakten veel dak- en thuislozen aan onderdak, zodat zij minder naar het Annahuis kwamen. We willen ook voor de mensen in de wijk welkom zijn en zelf ga ik ook alweer ruim een jaar de wijk in. We willen luisteren naar de verhalen van mensen en de talenten ontdekken en vooral aansluiten bij wat mensen hier in de wijk verlangen en wat zij nodig hebben.”

“Iedereen is uniek, beperkt, onvervangbaar en een mens van God”

krijgt om je te ontwikkelen of gewoon behoefte heeft aan gezelligheid en nieuwe contacten moet gewoon binnenlopen. Drie ochtenden in de week staat het Annahuis hiervoor open. Bezoekers en vrijwilligers van het Annahuis vormen samen een gemeenschap waarin niets moet, maar veel mogelijk is. Ons doel is dat iedereen gezien wordt, tot zijn of haar recht komt en er als mens mag zijn.” Het Annahuis kent de dienst: “Begeleiding en ondersteuning”, waar beroepskrachten en een medewerkster verblijfsrecht aanwezig zijn om bezoekers individueel te begeleiden en

te ondersteunen. “Bij een ingewikkelde vraag volgen we mensen intensief en steunen hen in hun gang langs loketten en instanties. Het Annahuis vormt zo een vangnet voor mensen die anders uit

beeld zouden verdwijnen. We werken hierin nauw samen met andere hulpverlenende instanties in Breda. Vier dagen in de week is deze dienst aanwezig; ’s morgens kan dat zonder afspraak en in de namiddag is dat op afspraak.” De juridische medewerkster, die aan het Annahuis verbonden is, geeft aan hoe moeilijk het is om in de regel- en wetgeving van asiel- en verblijfsvergunningen de juiste weg te vinden. Als daar ook nog bij komt, dat men de Nederlandse taal onvoldoende machtig is, ontstaan er eerder nieuwe problemen dan dat er problemen worden opgelost. Middels het Annahuis krijgen mensen ondersteuning bij het aanvragen van vergunningen of voor het regelen van medische zorg, onderwijs en juridische bijstand van een advocaat, indien dat nodig is.

Het Atelier

Dorothe vertelt over het Atelier. “In het atelier kun je aan de slag gaan met eigen wensen en ideeën. Even niks anders aan je hoofd dan bezig zijn met kleur, vorm, verf, klei, hout, textiel of met datgene wat bij jou past. Het

Dorothe Jsseldijk is nu zo’n 14 jaar werkzaam als pastor-teamleider van het Annahuis. Geboren (1964) en getogen in Bostel koos zij voor het werk als kleuterleidster. Toch zocht zij wat anders, nl. een werksoort waarin op een andere manier met mensen wordt omgegaan. Ze gooide het roer om, zegde de huur op, verkocht de auto en ging studeren aan de Universiteit voor Theologie en Pastoraat (UTP) te Heerlen en liep daarna een jaar stage in het Oude Wijken Pastoraat te Rotterdam. Haar hart ging uit naar een pastoraat voor mensen in de marge. Toen een vacature in het Annahuis vrij kwam besloot zij daarnaar te solliciteren en werd er aangenomen.

Dorothe Jsseldijk tijdens de viering zilveren jubileum Annahuis [Fotograaf: Ramon Mangold]

is een geheel eigen manier om te ontdekken hoeveel plezier het geeft om je talenten te ontdekken. Er zijn typisch eigen activiteiten, die het Annahuis organiseert voor vrouwen in de wijk om andere vrouwen uit andere culturen te ontmoeten. Wekelijks doet men aan handwerken, bewegen, naaien, kleding maken of repareren. En dan praten de vrouwen met elkaar over gezondheid, voeding, geldzaken en opvoeding.”

Annakeuken: samen koken en eten

Een nieuwe loot aan de reeks activiteiten is de dienst “Annakeuken”. Dorothé: “Tweemaal in de week wordt er samen gekookt en gegeten en ieder kan een eigen recept indienen om daarmee ook anderen te verrassen. Mensen vinden het fijn samen te koken en te eten.

Je bent er even uit en je hoeft niet alleen te eten. Je kunt zomaar vanuit je werk aanschuiven, elkaar ontmoeten en nieuwe contacten opdoen. Het komt vooral aan op een goede samenwerking.

Met elkaar wordt er beslist wat er gegeten wordt, wie er kookt en wie er helpt met afwassen en opruimen. Het hoort er allemaal bij. Regelmatig sluiten ook bewoners uit de wijk aan. Het Annahuis is immers niet alleen voor dak- en thuislozen of voor mensen die verslaafd zijn; het is een ontmoetingsplaats voor de wijk. Dit huis is voor iedereen!”

Kom van de straat af...

In het straatteam hebben twee beroepskrachten van de Stichting Maatschappelijke Opvang contacten met dak- en thuislozen. Dorothé: “Zij hebben een verbinding met ons in het Annahuis. Regelmatig sturen zij mensen naar het Annahuis omdat het er, zowel letterlijk als figuurlijk warm is. Mensen voelen er zich prettig en er is een luisterend oor. Zij ervaren de samenwerking met het Annahuis als heel prettig en gelijkwaardig. De onderlinge communicatie is open en transparant. Ze zeggen en ervaren dat het Annahuis niet werkt volgens protocollen en kaders. We gaan

uit van de mens en handelen vanuit de eigen menselijkheid. De mensen van de straat zijn niet alleen welkom, en worden gehoord en gezien.”

En dan nu de toekomst in

“We kiezen ervoor om datgene wat er gebeurt in de keuken, aan ontmoeting, met de inloop, aan ondersteuning en in de beweging naar de wijk te versterken in samenwerking met partners in de wijk en de stad Breda”.

“Toen de Coronacrisis uitbrak moesten we helaas onze deuren sluiten. Maar mede op verzoek van de gemeente startten we 8 april een noodinloop voor daklozen die nergens terecht kunnen. Een unieke samenwerking met de gezamenlijke inlopen in Breda. Het was hard werken om de hele organisatie hier-

van rond te krijgen. Intussen houden de drie beroepskrachten van het Annahuis met zoveel mogelijk bezoekers en vrijwilligers telefonisch en via groepsappen contact. Om mensen thuis een

“Op anderhalve meter present zijn is nog een hele uitdaging!”

hart onder de riem te steken kregen ze een ‘verrassingsdoepakketje’ thuis bezorgd. We zijn aan het voorbereiden om vanaf 1 juni weer open te gaan. Lastig is dat een aantal vrijwilligers en bezoekers onder de risicogroep vallen, terwijl ze juist zo verlangen naar contact. We gaan op huisbezoek op afstand of kunnen mensen individueel voor een gesprek in het Annahuis ontvangen. Zo zoeken we verder naar wegen om op anderhalve meter present te kunnen zijn naar elkaar. Dat is nog een hele uitdaging!”

Tekst is van Wim Tobé, medewerker Caritas Bisdom Breda
Foto's zijn van Ramon Mangold
Fotograaf portret Dorothé IJsseldijk: Jan Nieuwstad
www.annahuis.nl
https://netwerkdak.nl/wp-content/uploads/2020/02/Annahuis_jubileumverslag-2019.pdf

Caritas in Roosendaal en Nispen anno 2020

Hans van Nispen is voorzitter en Hans Kerkhoven is secretaris van de Caritas Sint-Norbertusparochie Roosendaal

Het gebied rond Roosendaal en Nispen heeft een rijke historie op kerkelijk gebied doorgemaakt. Rond 1157 ontstond de eerste kerk gelieerd aan de Abdij van Tongerlo. In 1510 was er een parochie met twee kerken in het gebied.

In de twintigste eeuw groeide het aantal kerken in het gebied tot meer dan tien om vervolgens te krimpen tot twee kerken in Roosendaal en een kerk in Nispen, samen een parochie vormend in 2020. In het verleden had elke parochie in Roosendaal zijn of haar eigen Parochiële Caritas Instelling (PCI). Op 1 januari 2014 werd in Roosendaal en Nispen overgegaan naar één parochie en dus ook één PCI.

Caritas

Caritas of de zorg voor de armen in de gemeenschap is al heel lang een belangrijk onderdeel van hulp, die we als kerkgemeenschap geven aan mensen die tussen wal en schip vallen. Ondanks alle voorzieningen van de overheid en andere organisaties blijft die hulp noodzakelijk.

Caritas activiteiten

Het belangrijkste doel van Caritas is het geven van noodzakelijke financiële hulp binnen de parochie. Daarnaast ondersteunt Caritas diverse diaconale werkgroepen in de parochie en neemt deel aan het diaconaal beraad. Caritas organiseert maandelijks een caritas collecte in de kerken van de Sint Norbertus parochie.

Om ons werk goed te kunnen doen nemen we deel aan diverse overlegorganen met de gemeente Roosendaal, onder andere het zogenaamde NAR-overleg (Netwerk Armoedebestrijding Roosendaal). Jaarlijks is er overleg met de diaconie van de

Protestantse Gemeente in Roosendaal en tweemaal per jaar is er een bijeenkomst met het bisdom over het diaconaal beleid.

Caritas Noodhulp

Als alles goed zou gaan zou iedereen die hulp nodig heeft geholpen moeten kunnen worden door goede sociale voorzieningen. Mensen komen echter in de knel en dan is “noodhulp” nodig. Die noodhulp wordt jaarlijks aan zo’n 25 tot 35 gezinnen of personen gegeven. Voorbeelden van noodhulp zijn aanschaf wasmachine, vloerbedekking, huisvestingskosten, opleidingskosten, gebitssanering, etc. Het bestuur van Caritas heeft de laatste jaren vooral geïnvesteerd en gewerkt aan dit netwerk. De aanvragen voor hulp worden door sociaal werkers, pastores of andere hulpverleners bij Caritas ingediend. Dit netwerk zorgt ervoor dat de Caritas bekend is en dat de hulp op de goede plaats terecht komt. Ondanks de sociale voorzieningen is het aantal individuele hulpgevallen al decennialang min of meer gelijk gebleven. Caritas blijft dus nodig!

Caritas als sponsor van activiteiten

Caritas ondersteunt diaconale activiteiten in de parochie zoals seniorenbijeenkomsten, de Franciscus dag, voortgekomen uit het ziekentriduüm, en soepmaaltijden gedurende Adventstijd en de Vastentijd. De maaltijden zijn een succes als onderdeel van onze kerkelijke activiteiten en halen mensen uit hun isolement. We zijn naarstig op zoek naar mensen die soortgelijke initiatieven willen ontplooiën en willen ze daar graag financieel bij helpen. Zo hopen we nieuwe diaconale activiteiten te laten ontstaan.

Caritas als sponsor van de voedselbank

Samen met de Protestantse Gemeente Roosendaal (PGR) sponsoren we de

voedselbank. Tijdens de coronavirus crisis hebben we gezamenlijk onze bijdrage verhoogd, omdat dit fantastische project dreigde vast te lopen door de grote toename van aantal gebruikers van de voedselbank. We noemen het hier als extra punt van aandacht omdat dit probleem ook landelijk speelt.

Caritas verbindingen met anderen

We houden contact met onder andere de Protestantse Gemeente Roosendaal en ondersteunen samen de voedselbank. Verder kiezen we jaarlijks twee “goede doelen” waarvoor gezamenlijk wordt gecollecteerd. Een voorbeeld hiervan is Stichting Jarige Job, die ervoor zorgt dat kinderen in arme gezinnen ook hun verjaardag kunnen vieren. We onderhouden contacten met Sant’ Egidio in Roosendaal en ondersteunen hen incidenteel. Zij zorgen o.a. voor huiswerkbegeleiding, Andere Kerst en het maatjes project, het bezoeken ouderen en zieken.

Caritas participeert in het overleg met de gemeente over armoede onder andere in het Netwerk Armoedebestrijding Roosendaal (NAR). In dit overleg zijn bijna alle charitatieve instellingen van Roosendaal vertegenwoordigd en is er een redelijk beeld van wie er wat doet aan armoedebestrijding. Als onderdeel van het NAR is er jaarlijks overleg met de charitatieve instellingen die fondsen ter beschikking stellen, zodat we waar nodig samen problemen kunnen aanpakken. Door te inventariseren wie wat doet, elkaar te helpen en complementair te zijn op elkaar en niet elkaars concurrent, kunnen we zo goed mogelijk helpen.

Caritas Rozenactie

Om extra aandacht voor Caritas te vragen wordt eenmaal per jaar in begin juni, op de zondag voor de diaconie, een roos uitgereikt aan personen die een bemoediging kunnen gebruiken. De rozen worden door de pastoor gezegend en vervolgens wordt aan het einde van de mis, door een Caritas bestuurslid, een roos meegegeven aan parochianen die deze aan een ziek of eenzaam familielid of een bekende brengen.

Caritas 2.0

Begin 2019 vroegen we ons af of we als Caritas instelling voldoende inspelen op de veranderingen in de kerk en in de maatschappij. Als je in de oude herdenkingsboekjes leest, bijvoorbeeld bij het 150 jarig bestaan van Caritas, dan lijkt het erop dat we nog erg veel dezelfde dingen doen als vroeger. De vraagstelling werd: ‘Als we Caritas opnieuw zouden moeten uitvinden, wat zouden we dan nu doen of anders doen dan toen?’.

We noemden het project Caritas 2.0 en het bestaat uit deelname aan de landelijke inspiratie dag over Caritas in de Abdij Mariënkroon in april 2019 en brainstorming van bestuursleden en jongere generatie parochianen over de toekomst van Caritas in de parochie.

De deelname aan de inspiratie dag was erg positief voor wat betreft het enthousiasme van de deelnemers, maar leverde ons helaas geen nieuwe inzichten of ideeën op. Vervolgens hebben we een drietal discussieavonden gehad waarbij het bestuur van Caritas gebrainstormd heeft met drie parochianen van een jongere generatie. De vragen die we ons stelden zijn: Waarom Caritas en is het nog wel nodig? Wie willen we helpen als Caritas? Hoe geven we Caritas vorm? Hoe informeren we de parochianen over Caritas?

Resultaat Kernboodschap Caritas 2.0

We hebben de volgende resultaten geboekt.

- Noodhulp blijft nodig.
- Ook andere vormen van armoede en eenzaamheid vragen om meer aandacht.
- Voldoende vrijwilligers voor de Caritas organisatie is en blijft een knelpunt.

Een moeilijk te beantwoorden kernvraag voor de jeugd van heden is de volgende: ‘What is in it for me?’. Als bestuur proberen we hierop antwoorden te formuleren. Een ander helpen geeft vreugde en voldoening, maar hoe kun je dat overbrengen?

We zijn een stuk verder gekomen met het beantwoorden van onze vragen, maar we zijn er nog niet uit!

Verbinden in de stad

Embregt Wever is medewerker diaconie en missiesecretaris Bisdom 's-Hertogenbosch

De parochie Peerke Donders in Tilburg is, zoals vrijwel iedere parochie, een fusieparochie in een stad waar van oudsher een behoorlijke diaconale behoefte is. Hoe kan het anders, dat deze parochie mét zo een patroonheilige, een diaconale parochie genoemd wordt?

Voor de fusie van de nieuwe parochie was de diaconie in de afzonderlijke parochies Frater Andreas, De Montfort, De Vlaspit en De Bron/Het Goirke al sterk ontwikkeld. Factoren, die daarbij een rol speelden, waren de aandacht van het pastorale team destijds voor diaconie én de meer dan gemiddelde inzet van kernvrijwilligers. Deze sterke kant brachten zij in de fusieparochie in, waarna een aantal ‘best practices’ door de andere ‘torens’ werden overgenomen.

Historie

Door hun geschiedenis van deze afzonderlijke parochies ligt er een diaconale basis, die niet zo maar in te halen is. De verbondenheid met de wijk is sterk, mede doordat bijvoorbeeld een van de bestuursleden van de (toenmalige)

De boodschappentassen staan klaar
[Foto: Archief Parochie Peerke Donders]

parochie ook in de wijkraad zat. Het diaconale werk is daar al ingebed in zowel (dat deel) van de parochie als in de wijk. Wie nu begint met het oog op meer diaconie, staat in vergelijking met deze ervaring al op zekere afstand. Het is goed dit aspect onder ogen te zien om ontmoediging of op-de-borst-klopperij te voorkomen, wat in fusieprocessen voor kan komen.

Voor de fusie was er in de meeste parochies een pastoraal werkster voor het diaconaal werk, die daar bijna fulltime aan kon werken in die betreffende wijk. Door noodzakelijke bezuinigingen na de fusie is dat teruggebracht naar een parttime pastoraal werkster, die inmiddels al weer vijf jaar werkzaam is.

Verbinden

De nadruk in het diaconaal werk ligt nog steeds op het verbinden, voor de sociale aspecten en de zorgzaamheid. Veelzeggend is dat het sociaal wijkteam, wijkagent, woningcorporatie, school en buurtvertegenwoordigers met de pastoraal werkster vergaderen in het parochiecentrum. Deze instanties weten elkaar daardoor “beter te vinden”. Eén plus één wordt dan drie. Wijkagent, wijkteams en parochie weten elkaar te vinden wanneer dat nodig is. Met instemming van de betrokkenen trekken zij samen op en proberen hulp te bieden. Niet alleen met eten, maar ook met aandacht. Voor diaconaal werk is het van groot belang om veel contacten te hebben met partners op de sociale kaart. Dat contactwerk is deels altijd persoonlijk. De huidige pastoraal werkster heeft haar netwerk in vijf jaar behoorlijk op kunnen bouwen. Veel van het diaconale werk betreft het verbinden van parochianen en niet-parochianen in wijken met 147 nationaliteiten en 47 religies, maar ook van parochianen met sociale partners.

Activiteiten

Er zijn velerlei diaconale activiteiten in de parochie.

De sop- en zeepplank, waar men heel goedkoop, was- en schoonmaakkmiddelen kan kopen. Eigenlijk een soort van gezamenlijke inkoop, waardoor het betaalbaar is en men toch niet afhankelijk wordt van giften, wat als bedelen ervaren zou kunnen worden.

Een initiatief van en samenwerking met de buurparochie.

Verwijsspreekuur voor allerhande pastorale en diaconale vragen, ook "hoe, wat, waar?" en het helpen invullen van formulieren.

Geen honger in de wijk. Boodschappen in een tas voor hen die wel honger hebben of dreigen te krijgen.

Inlooplunch op dinsdag en donderdag in samenwerking met de zusters en fraters van Liefde en met dertig vrijwilligers.

Armoedeoverleg Goirle-Hasselt, waar meerdere werkers van verschillende instanties op één adres samenwerken.

Kerstpakkettenactie, die jaarlijks gehouden wordt voor arme gezinnen en ouderen.

Eftelingactie, waardoor kinderen en ouders van huishoudens met lage inkomens in de zomer naar dit pretpark kunnen.

Thans midden in de corona-crisis worden parochianen aangemoedigd om telefonisch contacten te onderhouden of met wenskaarten.

De pastoraal werkster verzorgt regelmatig diaconale bijdragen voor het parochieblad.

Samen kun je meer

Geen van deze activiteiten wordt door de parochie alleen uitgevoerd; altijd in samenwerking met tenminste één partnerorganisatie om zo tot inbedding in parochie én wijk te komen.

Na de fusie werden uiteraard de bestaande activiteiten voortgezet, waarna deze zo mogelijk werden uitgebouwd naar andere wijken en pas daarna werden nieuwe activiteiten opgezet.

De meewerkende vrijwilligers zijn niet allen katholiek. Toch werken zij graag mee en zo is de parochie tevens missionair. Zelfs als het christelijk geloof niet in zijn geheel wordt overgedragen, betrek je hen wel op

een belangrijk aspect daarvan; de diaconie én de pijlers van de sociale leer als het *bonum commune*, de humaniteit, solidariteit en subsidiariteit.

Toekomst

Naarmate de kerk krimpt neemt het aantal diaconale vrijwilligers af en met het voortschrijden der jaren de inzetbaarheid eveneens. Niet alle vrijwilligers kunnen al het werk nog aan. Dus een kleiner dragend clubje doet meer. Het verdunt als het ware; een kleiner aantal meewerkenden op een vergroot oppervlak. De pastoraal werkster heeft zo een kleiner aandeel in het geheel. Het samenwerken met sociale partners en het zorgen voor inbedding in de wijk, heeft mede als gevolg, dat de diaconaal werker ook wel eens gemist kan worden. De rol van de Kerk neemt daarmee wel af. Nu staat de Kerk in het leven van steeds meer mensen ook niet meer centraal. Zelfs voor hen die nog wel kerk betrokken zijn, heeft de Kerk een minder prominente rol in hun leven dan jaren her. De Kerk heeft dus niet alleen kwantitatief een minder prominente rol gekregen. In het diaconale werk komt men daarentegen nog veel geloof tegen. Hoog-kerkelijk kijken wij naar kerkgang, maar laag-kerkelijk wegen de sociale aspecten relatief zwaarder, terwijl er wel degelijk geloof is. Dat is dan wel moeilijker meetbaar. Beide kanten, hoog- en laagkerkelijk, zijn de zijden van dezelfde medaille van het Kerk-zijn.

Op enig moment moet worden nagedacht over wat je nog wel of niet doet. De huidige activiteiten hebben vrijwel allen gemeen, dat het mensen bijeen brengt. Een uitzondering is de kerstpakketten actie, die meer algemeen dan persoonlijk is; het brengt mensen niet of nauwelijks bijeen. Toch is besloten om deze activiteit voort te zetten, vanwege de betekenis voor hen die ontvangen, als voor hen die geven. En er wordt nog heel ruim voor gegeven, vooral als de pastores zich hierover persoonlijk uitspreken rond vieringen. Diaconie kan immer op warme belangstelling en medewerking rekenen.

www.parochiepeerkedonders.nl

"Geloofsgemeenschappen aan het werk!"

Joan Raaijmakers is zelfstandig tekstschrijver (Just-Joan) en sinds vele jaren betrokken bij het werk van de DKS

Op vrijdag 14 februari, Valentijnsdag, was het slotsymposium van de Dienst Kerk en Samenleving (DKS), die na 118 jaar ophoudt te bestaan. Een middag met gemengde gevoelens. Met veel waardering voor het werk dat de aalmoezeniers van sociale werken hebben verricht voor de kwetsbaren in onze samenleving. Maar ook met zorgen, want wie pakt dit belangrijke werk nu op?

Theoloog Erik Borgman noemde deze dag: "... een einde van iets, maar geen begrafenissen. We kunnen samen het onmogelijke doen, we kunnen niet anders!". Hoofdaalmoezenier Wim van Meijgaarden noemde het werk van DKS ons aller zorg en deed daarbij een stevige oproep richting parochies: "Geloofsgemeenschappen aan het werk!"

Dienst kerk en Samenleving

De Dienst kerk en Samenleving heeft in de afgelopen decennia veel waardering geoogst in de samenleving. Dat was o.a. te zien aan de grote opkomst en het kleurrijke gezelschap van zowel denkers, decisionmakers en vooral ook doeners. In zijn openingswoord memo-

reerde Wim van Meijgaarden dat het Bisdom Roermond het laatste bisdom was met een aparte diaconale dienst, die nu ook wordt wegbezuinigd. "Vanuit oogpunt van bedrijfsvoering een terecht besluit, maar vanuit de problematiek in de samenleving niet. Uitkeringen zijn niet toereikend om van te bestaan. Zo'n 70% daarvan gaat op aan vaste lasten en dat maakt mensen kwetsbaar. En dan zijn er de vraagstukken van jongeren die zoeken naar zingeving en vluchtelingen die ankerpunten zoeken in onze samenleving. Daar heeft DKS altijd middenin gestaan. Ondanks de opbouw van de verzorgingsstaat na WO II ontbrak het aan individuele aandacht voor mensen. Daardoor zagen we vanaf 2000 de inloophuizen ontstaan, al snel gevolgd door de voedselbanken. Plekken waar kerk betrokken vrijwilliger actief zijn." Van de parochies verwacht Van Meijgaarden nu dat ze het werk van DKS op gaan pakken. "De sociale problematiek blijft onze aandacht houden. Jezus Christus is de inspiratiebron en dat maakt dat dit werk, dat we doen vanuit ons hart is en dat maakt het bijzonder. Het is werk dat ons aller zorg is. Dus geloofsgemeenschappen: aan het werk!"

Gouverneur Theo Bovens

Ook Gouverneur Theo Bovens is van de partij, zij het niet live aanwezig, maar via een videoboodschap. Hij bedankt op de eerste plaats Hub Vossen, die hem heeft laten kennismaken met het werk van DKS en de kwetsbaren in de samenleving. Dat gebeurde o.a. tijdens een maatschappelijke zomerstage, maar ook door de reis naar Rome met dak- en thuislozen. Hij noemt ook de Dr. Poels Prijs die maatschappelijke projecten voor het voetlicht plaatst en het project SchuldHulpMaatje. Hij is ervan overtuigd dat het diaconale werk in Limburg door zal gaan

Erik Borgman: "Diaconie een meerwaarde voor kerk en samenleving"

[Fotograaf: Ineke Sipkema]

en heeft vertrouwen in de toekomst omdat er altijd mensen zullen zijn die het opnemen voor de kwetsbaren.

Diaconie, een meerwaarde voor kerk en samenleving

Hoofdspreker van dit slotsymposium is dr. Erik Borgman, lekendominicaan en theoloog van het jaar in 2012. Titel van zijn betoog: 'Diaconie een meerwaarde voor kerk en samenleving'. In de geest van St. Valentijn, wiens naamdag we vandaag vieren, houdt hij de zaal voor dat we elkaar kunnen leren om te zien en om te kijken. Dat is het doel van deze middag om allemaal met elkaar het werk van DKS voort te zetten. Het is ook de belangrijkste taak van de kerk: iets zichtbaar maken. En dat is precies waar de aalmoezeniers gewoon mee begonnen zijn. Kijken wat er aan de hand is, wat we kunnen doen en wat de rol van de kerk daarbij is. De kerk staat daarbij al lang niet meer in het centrum van de samenleving, waar nu immers overal zingeving te vinden is. En toch zitten we er nog steeds middenin.

De kern van het betoog van Erik Borgman is, dat diaconie niet draait om het helpen van mensen, maar om mensen in hun waarde te herstellen. "Daarbij gaat het simpelweg om het zijn. De taak van de kerk daarbij is om te laten zien dat de liefde van God het fundament is van alles. Die liefde laat het onzichtbare zien en kan het onmogelijke doen. Wij mensen zijn daarin de bouwstenen van het Rijk van God. Daarbij draait het om pure wederkerigheid: betekenis geven is betekenis krijgen en dat geven en krijgen we van elkaar. Het belangrijkste wat we kunnen geven is waardigheid. Mensen laten zien dat ze ertoe doen. Dat ze een deel zijn van het geheel en dat in dat geheel plaats is voor iedereen. En dat is de taak en de meerwaarde van de diaconie."

Perspectief, professionaliteit, inspiratie en verbinding

Na een kort intermezzo van troubadour Ton Custers met het lied 'Dood get' gaat dagvoorzitter Stan Hoen in gesprek met een aantal organisaties en mensen waar DKS veel mee heeft samengewerkt. Mattie Jeukens,

pastor van de parochie Onze Lieve Vrouw van Lourdes in het Wittevrouwenveld, vertelt over de strijd die er gaande is om gerechtigheid. "Vaak zie je dan niet welke kant je op moet. DKS biedt daarin steeds perspectief. Samen hebben we het presentiewerk in Maastricht Noordoost weer op de rit gekregen. Die professionele ondersteuning ga ik beslist missen."

Ook Wilma van der Poel, oud-voorzitter van KVG Limburg, benadrukt de professionaliteit. In de persoon van aalmoezenier Mariëlle Beusmans heeft ze de meerwaarde van DKS mogen ervaren. "Ze heeft ons geïnspireerd, structuur gegeven aan het werk van KVG en ons ook steeds op het rechte pad gehouden. Naast liefdevol en er zijn voor elkaar zitten in onze genen. De aalmoezeniers bieden daarin precies de juiste begeleiding en inspiratie. En die gaan we echt missen."

Piet Linders van de Stichting Groenewold, met o.a. de projecten Aandachtcentrum, Bindkracht en Jongerenkerk Venlo, heeft steeds ervaren hoe wezenlijk de rol van de aalmoezeniers is. Hij noemt daarbij fondsenwerving, helicopterview en het steeds weer zien van perspectief. "Samen met hen hebben we gebouwd aan de intrinsieke waarde van de kerk. Daarbij draait het om het voegwoord EN. De straat komt bij ons binnen EN wij gaan de straat op. De kerk moet ook dat EN willen zijn. Midden in de samenleving staan En mensen met elkaar verbinden."

Subsidiegevers: netwerk in stand houden

Na het mooie lied 'ne Miens' van Ton Custers is het woord aan de financiers van diaconale projecten: Henk Erinkveld van de Edmond Beelstichting en Henriëtte Hulsebosch van KANSfonds.

KANSfonds, waar Gouverneur Bovens voorzitter van is, deelt waarden als omzien naar elkaar en kwetsbaren helpen met DKS. Daarom heeft dit fonds DKS ook altijd van harte ondersteund. "Met Hub Vossen hadden we een mooie wisselwerking," vertelt Hulsebosch. "Hij kent zoveel organisaties, voor ons van grote waarde. Hoe het nu verder moet, is ongewis, maar we gaan opnieuw zoeken. Een samenleving maak je met elkaar en KANSfonds wil dat graag

De afscheid nemende aalmoezeniers
Hub Vossen en Mariëlle Beusmans
[Fotograaf: Ineke Siphema]

blijven ondersteunen." Haar oproep is dan ook: "ga vooral allemaal door en benader het KANSfonds, wij helpen graag verder!". De doelstelling van de Edmond Beelstichting (EBS) is theologie en pastoraat bij elkaar brengen. En zo ontstaat dan de theologie van de straat. De stichting is indertijd opgericht om de afgestudeerden van de Universiteit voor Theologie en Pastoraat (UTP), die door het bisdom niet werd erkend, financieel te ondersteunen om het gedachtegoed van de UTP uit te kunnen dragen. "Gaandeweg heeft de EBS haar blikveld verbreed," vertelt Henk Erinkveld, "DKS was voor ons daarbij een belangrijk ankerpunt. Belangrijk is nu om het netwerk van projecten dat DKS heeft opgebouwd in stand te houden. Dat netwerk is het gezicht van de kerk. Daar moeten we met de fondsen goed naar kijken en er samen voor zorgen dat we deze toegevoegde waarde voor de samenleving en voor de kerk kunnen behouden." Ton Custers sluit deze gespreksronde af met het lied 'Ongerwaag'.

Laatste woord voor de aalmoezeniers

Dan is het stilaan tijd om afscheid te nemen van de aalmoezeniers van sociale werken en dan met name van Hub Vossen en Mariëlle Beusmans. Zij hebben het laatste woord. Mariëlle Beusmans kwam negen jaar geleden terug naar Limburg vanuit Afrika en was zelfs het Limburgs verloor. Als aalmoezenier ging ze aan de slag bij o.a. KVG Limburg, ZijActief en de LLTB. Met deze organisaties pakt ze maatschappelijke thema's op, zoals de vluchtelingenproblematiek. "Ik liet vluchtelingen verhalen vertellen en liet zo menswaardigheid zien en solidariteit, dat maakte grote indruk. Er was ook aandacht

voor armoede door het verhaal van de Voedselbank te vertellen." Bij de LLTB ligt de nadruk vooral op vieren, maar ook op elkaar steunen. "De oogstdankvieringen zijn uitgegroeid tot een jaarlijks ontmoetingsmoment, waaraan steeds meer mensen deelnemen." Een mooi voorbeeld is ook het Netwerk Agrarische Vrouwen. Een actief netwerk van jonge agrarische vrouwen die veel ballen in de lucht moeten houden. "Ik heb veel kunnen bijdragen aan de verbondenheid in de samenleving en daarmee het katholiek sociaal denken op een hoger plan kunnen tillen." Hub Vossen werkte maar liefst 18 jaar als aalmoezenier voor DKS. "Ik heb geprobeerd kerk en samenleving met elkaar te verbinden. Ik ben op heel veel plekken geweest en heb heel veel mensen ontmoet. Van bestuurders tot diaconale vrijwilligers. Samen staan zij voor een inclusieve samenleving, waarin niemand aan de kant hoeft te staan." De reis naar Rome met een groep dak- en thuislozen op uitnodiging van Paus Franciscus heeft hem het meest geraakt. "Het was een uitdaging om dat voor elkaar te krijgen. Met die ontmoeting met de paus gebeurde iets met ons allemaal. Mensen kwamen er tot rust, heel bijzonder!" Zijn boodschap voor de toekomst is helder: "Ga verder met dit werk, die kracht leeft onder alle mensen die ik heb ontmoet. Mensen die oog hebben voor elkaar. Blijf elkaar die kracht geven en ga door met jullie werk!"

www.bisdom-roermond.nl
www.limburgsdiaconalfonds.nl
www.hendrixstichting.nl

Franciscustafel in Apeldoorn

“Kernwoorden zijn trouw en vriendschap”

Ronald Dashorst is diaken in de Emmaüsparochie in Apeldoorn

De Franciscustafel is een gastvrije plek waar dak- en thuislozen elke maandag welkom zijn voor een maaltijd. Daarnaast trekken de vrijwilligers wekelijks de straten van Apeldoorn in met soep en brood, op zoek naar wie op straat leven. De belangrijkste troef van de Franciscustafel is de vriendschap en de vastberadenheid om een mens in moeilijkheden nooit op te geven.

In maart 2013 is de Gemeenschap van Sant'Egidio in Apeldoorn begonnen met maaltijden aanbieden aan de dak- en thuisloze vrienden, in de grote zaal van de pastorie naast de Onze Lieve Vrouwekerk. Toen op het zelfde moment paus Franciscus voor zijn naam koos was voor het restaurant de naam Franciscustafel snel gevonden. De paus, die als geen ander zich inzet voor de mensen aan de rand van de samenleving is voor ons een grote inspiratiebron. Zijn portret is dan ook prominent aanwezig in het sociale restaurant.

De waarde van de Franciscustafel

De Franciscustafel wil een antwoord bieden op de grote menselijke nood aan voedsel en aandacht. Dak- en thuislozen genieten er eenmaal per week van een gezonde gratis warme maaltijd. De Franciscustafel moet een plek zijn waar behalve lekkere maaltijden ook menselijke nabijheid, luister-bereidheid en respect centraal staan.

Door de vriendschappen die de mensen van de Gemeenschap Sant'Egidio door de jaren heen opbouwen met de gasten van de Franciscustafel, lukt het om hun vertrouwen te winnen en hen steeds opnieuw moed te geven. De therapeutische kracht schuilt hierin dat ze nooit worden opgegeven. Typerend voor de Franciscustafel is dat de mensen er

aan tafel bediend worden, waardoor er een klimaat van respect heerst. Een aanpak waar vriendschap en luisterbereidheid centraal staan, maakt dat een moeilijke en soms gewelddadige doelgroep toch in een prettige sfeer zijn maaltijd kan gebruiken. Dit is belangrijk voor de eigenwaarde van deze mensen. De minstens tien vrijwilligers die elke avond helpen, vormen een belangrijke rustgevende factor.

Vaste groep mensen van groot belang

De regelmatige aanwezigheid van een vaste groep mensen in de bediening is een houvast voor de thuislozen wier bestaan dikwijls chaotisch en onvoorspelbaar is, gericht op overleven. Het feit dat sommigen van de Gemeenschap de gasten al jaren lang kennen, maakt het vertrouwen mogelijk dat noodzakelijk is om hun verhaal te begrijpen en om stappen vooruit te zetten. Geduldig aanwezig zijn voor deze mensen is de sleutel van de aanpak bij de Franciscustafel. De herhaaldelijke interesse voor hun verhaal is van groot belang. Bij de Franciscustafel is de arme op de eerste plaats een mens, ook al is hij een mens met problemen. Een mens is immers meer dan de som van zijn problemen. Elke bezoeker is bij zijn naam gekend en zijn verjaardag wordt er gevierd. Het respect dat de armen missen in de maatschappij hervinden ze bij de Franciscustafel.

Naast eten zijn sociale waarden belangrijk

Bij de Franciscustafel staan een mooi en verzorgd interieur, een vriendelijke bediening en lekker eten op het menu. Het herstellen en in vele gevallen volledig van nul opbouwen van een sociaal netwerk is een voortdurende uitdaging en zorg.

De Franciscustafel tijdens Kerstmis 2019

[Fotograaf: Ronald Dashorst]

Het geloof van de Gemeenschap in een nieuwe toekomst voor de thuislozen, dat zich uit in hun trouw, helpt uiteindelijk ook de meest vereenzaamde en vernederde mannen en vrouwen er zelf in te geloven. Er zijn ondertussen al enkele getuigenissen van mensen die in een diepe put zaten en bij de Franciscustafel een nieuw leven hebben gevonden. Het gaat hier om bemiddeling naar de genezing van een lichamelijke of psychische ziekte, ontwenning van alcohol-en/of drugsverslaving, het vinden van werk of een zinvolle dagbesteding, het ontstaan van nieuwe vriendschappen. Telkens gaat het om een hervonden zin in het leven. Van de gegeven aandacht en de trouwe inzet van de mensen in de bediening gaat een kracht uit die de mens aan de rand van de samenleving uitnodigt tot een nieuw leven.

Profiel van de deelnemers

De reden voor de deelnemers aan de eet-tafel om naar de Franciscustafel te komen, is meestal een combinatie van verschillende factoren. Dit betekent dat ook de problematiek van de mensen die komen eten zeer gevarieerd en complex is. Een grote vijand van de dakloze is de eenzaamheid van een leven op straat. Die eenzaamheid maakt ongelukkig, angstig en ziek. Zij ervaren hun situatie als een mislukking en zijn bang om niets meer te betekenen voor een ander. De deelnemers zijn dak- en thuislozen, voornamelijk degenen die in het centrum van de stad verblijven. De afkomst en de gesproken taal spelen geen rol bij het toelaten van de daklozen. De ervaring leert ons dat de verhouding

tussen Nederlanders en mensen afkomstig van andere (al dan niet Europese) landen vrij evenwichtig blijft.

Voor zover mogelijk kookt een groep leerlingen van praktijkschool De Boog ieder maandag een verse pan soep en een heerlijke maaltijd voor zo'n 40 gasten. Ruim voor de openingstijd verzamelt zich al een flinke groep mensen voor de deur die iedere maandag weer als trouwe gasten van de Gemeenschap worden begroet. Wanneer het voor de school niet mogelijk is om te koken, is binnen de groep van helpers een aantal enthousiaste koks beschikbaar om voor de maaltijd te zorgen.

Veranderingen door de uitbraak van het coronavirus

Ronald Dashorst meldt de aanpassingen ten gevolge van de uitbraak van het coronavirus. "De Franciscustafel gaat door, in gewijzigde besmettingsveilige vorm, omdat we onze vrienden van de straat niet in de steek willen laten. Wij laten mensen niet meer binnen aan tafel zitten, maar de gasten krijgen aan de deur een warme maaltijd mee. Omdat de school ook dicht is koken we zelf, en momenteel zien we het aantal gasten groeien; we geven elke maandag zeker 50 maaltijden uit. Het is druk, omdat er veel voorzieningen, zoals inloophuizen, gesloten zijn. De maaltijd wordt aangevuld met fruit, salade, toetje, en nutridrink. We hoorden bijvoorbeeld dat iemand al drie dagen geen warme maaltijd had gegeten. De mensen zijn erg blij met het eten en de korte ontmoeting, ook al wordt de gezelligheid aan de tafel erg gemist."

Het boek *de Ongeziene gezien - verhalen over levenskunst* kent acht verhalen van mensen die in een kwetsbare situatie zijn gekomen. Het boek telt 128 pagina's en kost € 15,-. Bestellen via emmaus@rkapeldoorn.nl, tel. 055-5266504.
<http://www.emmaus-apeldoorn.nl>
<http://www.emmaus-apeldoorn.nl/activiteit/franciscustafel/>
<https://www.santegidio.nl/daklozen/>

HipHelpt brengt mensen samen

Daniëlle van Drongelen en Jelle Sijsma

HipHelpt is een landelijk netwerk van kerkleden en parochianen die in hun eigen buurt vrijwillig hulp bieden aan mensen in nood. Hulpvragers zonder sociaal netwerk en financiële middelen om hulp te kunnen inkopen krijgen op deze manier ondersteuning door hulpbieders, die daarmee ook hun eigen kerk of parochie een gezicht geven in de lokale samenleving.

Ben Ketelslegers is voorzitter van HipHelpt in de Westelijke Mijnstreek. Een streek in Limburg die in de jaren zestig van de vorige eeuw een belangrijk mijnbouwgebied was. HipHelpt Westelijke Mijnstreek is er voor inwoners van Sittard, Geleen, Beek, Stein, Grevenbicht, Buchten, Holtum en Obbicht. HipHelpt is ook in Maastricht actief onder de naam Deken Hanneman Stichting.

HipHelpt Westelijke Mijnstreek

Ben: "Acht jaar geleden kwam ik in contact met de landelijke organisatie van HipHelpt. Ik zag HipHelpt als een goede aanvulling op wat we als kerken in Limburg al deden voor mensen in moeilijke situaties. Het was nodig om meer te doen en zo zijn we gestart. We konden door HipHelpt meer samenwerken

*Vrijwilligers helpen met boodschappen doen
[Foto: archief HipHelpt]*

met gemeentelijke instellingen en de zorg. We bieden begeleiding bij kortdurende en laagdrempelige hulpvragen. Veel mensen zijn eenzaam en we doorbreken dit door vrijwilligers van HipHelpt die een kopje koffie drinken met hen. Ook helpen we mensen met kleine praktische dingen die moeten gebeuren. Vorig jaar hebben we ruim 200 hulpvragen kunnen beantwoorden. We zijn dankbaar dat we dit kunnen doen voor mensen. Via de kerken en mond-op-mond reclame zijn we zichtbaar in de Westelijke Mijnstreek."

Tachtig vrijwilligers

De 80 vrijwilligers bij HipHelpt in de Westelijke Mijnstreek zijn grotendeels mensen uit de kerk. Als je het nummer belt is er een helpdesk medewerker die de hulpaanvrager en de vrijwilliger met elkaar in contact brengt. Elly Janssens is al zes jaar vrijwilliger bij HipHelpt. Wekelijks helpt ze iemand. Elly: "Vandaag doe ik de boodschappen voor een meneer met de longziekte COPD. Hij kan niet zwaar tillen en heeft een zuurstofslangetje in zijn neus. Met de gezondheid van zijn vrouw gaat het ook niet goed. Die mensen moeten toch wat te eten in huis hebben?" Mensen als Elly zijn de engelen die nodig zijn. Elly komt uit een gezin van tien kinderen. Het zorgen voor elkaar zat er daardoor al vroeg in. In het kerkbestuur heeft Elly ook 20 jaar haar steentje bijgedragen. "God vraagt dat van mij", vertelt Elly, "maar daar loop ik niet mee te koop hoor. De meeste mensen weten toch wel dat ik dit vanuit mijn geloof doe." Ook Ben herkent dit: "Vanuit mijn geloofs-overtuiging ben ik betrokken bij mensen uit de samenleving. Het zit in mij om er te zijn voor mijn naasten. Als kind was ik al misdienaar en bracht ik het parochieblaadje rond. Ik ben betrokken en ben graag met mensen bezig. Ik zeg altijd tegen de mensen van

HipHelpt dat ze op het moment dat ze ergens zijn, goed om zich heen moeten kijken. Je gaat voor de hulpvraag, maar signaleert het óók als er meer aan de hand is."

Het bestuur van HipHelpt Westelijke Mijnstreek overlegt maandelijks met elkaar en met de gemeenten, zorginstanties en SchuldHulpMaatje. "We kijken samen naar wat er nodig is en wat we kunnen doen.

HipHelpt Nederland ondersteunt ons en de andere 27 HipHelpt locaties daar waar nodig. Het werkt prettig om een goede back-up te hebben."

Ben: "We zien het aantal hulpvragen toenemen. De nood wordt hoger. Misschien komt het ook wel doordat het schaamtegevoel vermindert en mensen eerder om hulp dŕven te vragen. En dat is goed. We zijn er om elkaar te helpen!"

Samen bereiken we meer.

HipHelpt Westelijke Mijnstreek werkt graag samen met alle kerken en is ook op zoek naar vrijwilligers. Neem gerust contact op als je beschikbaar wil zijn voor je medemens. Het kan bijvoorbeeld gaan om hulp bij praktische klusjes in en om het huis, of bij het invullen van formulieren. Maar ook begeleiding bij het bezoek aan een arts kan meer dan welkom zijn, net als samen een kopje koffie drinken voor de gezelligheid, of een wandeling maken.

Samenwerken, een hulpvraag of je aanmelden als vrijwilliger? Kijk op www.hipwestelijkemijnstreek.nl of bel met de helpdesk: 046 426 27 27
Meer informatie over HipHelpt in Maastricht? Kijk op: www.dekenhannemanstichting.nl of bel met de helpdesk: 06 29 35 77 72

Over HipHelpt

Samen een wandeling maken, in de tuin werken, of gewoon een praatje maken. Iemand die een lamp voor je ophangt, die meegaat naar de arts of die helpt om ingewikkelde formulieren in te vullen. Soms hebben mensen in nood hulp nodig bij iets alledaags. Wat als je ziek bent, in financiële nood zit of niemand in de buurt hebt om op terug te vallen?

HipHelpt zorgt ervoor dat er dan tóch hulp komt. Door heel Nederland zetten vrijwilligers zich in voor buurtgenoten die er alleen voor staan. Zij zijn gedreven door naastenliefde en geïnspireerd door het Evangelie. Zij bieden hulp aan mensen die dat nodig hebben, ongeacht hun cultuur of religie. Niemand hoeft alleen te staan. Dankzij de unieke HipHelpt-app komen vrijwilligers snel en eenvoudig in contact met mensen die hulp nodig hebben. Net als de app zoekt ook de helpdesk van HipHelpt altijd naar een match in de buurt. Zo komen vraag en aanbod bij elkaar én ontstaan er nieuwe contacten in de wijk of in de omgeving. Ook zien de vrijwilligers of er méér hulp nodig is, bijvoorbeeld omdat mensen eenzaam zijn of kampen met financiële problemen.

Voordelen voor kerken en parochies

Hoe meer HipHelpt-locaties er zijn, hoe meer mensen in nood hulp krijgen. Een uitstekende kans dus voor kerken en parochies die diaconaal actief willen zijn in hun buurt of regio. HipHelpt stimuleert mensen om hulp te bieden in hun eigen omgeving. Kerk en parochieleden krijgen zicht op de nood in hun eigen wijk of dorp. Vrijwilligers komen namens de eigen parochie over de vloer. Daardoor krijgt de kerk een gezicht. Kerken en parochies werken samen en bereiken daardoor meer dan alleen.

HipHelpt

Wil je in jouw woonplaats starten met HipHelpt? Dat is mogelijk zodra er minimaal drie kerken of parochies meedoen. Dit kan een nieuwe samenwerking zijn, of een al bestaand diaconaal overleg of platform.
Servicepunt van HipHelpt:
Tel. 071- 203 24 85
Mail: info@hiphelpt.nl
www.hiphelpt.nl

“De geheime schat van parochies”

Interview met theoloog dr. Elisabeth Hense

Mirjam Schuilenga is consulent Maatschappelijk Activering bij Stichting De Kim

Begin dit jaar presenteerde theoloog Elisabeth Hense van de Radboud Universiteit Nijmegen een onderzoek naar groene parochies. Bisschop De Korte, voorzitter van de landelijke werkgroep *Laudato si'*, nam het onderzoek ‘*Groene activiteiten in parochies*’ op 13 januari van haar in ontvangst.

De presentatie van haar onderzoek trok ook de aandacht van het NOS twaalf uur journaal en Omroep Gelderland. Duurzaamheid is niet alleen in de samenleving een belangrijk speerpunt, maar ook kerkelijke gemeenschappen ontdekken steeds meer

Elisabeth Hense in de Hof van Heden in Nijmegen
[Fotograaf: Paul Menting]

“het belang van een zorgzame en behoudende levensstijl”, aldus Hense.

Duurzame initiatieven

Parochiemoestuinen, hemelwaterinstallaties bij kerken, zonnepanelen, kledingbanken, het delen van duurzaam voedsel; er komen steeds meer kerkelijke initiatieven. Kerk en samenleving komen zo op een bijna spontane en organische manier dicht bij elkaar te staan. Men deelt het belang van ‘de zorg voor ons gemeenschappelijk huis’. Volgens Hense zorgt verduurzaming ook voor ‘nieuw elan’ binnen een parochie. Duurzaamheidsinitiatieven verbinden de parochie beter met de wijk. Parochies geven zo invulling aan hun zorg voor de schepping. Elisabeth Hense heeft samen met Ton Bernts (Kaski) en Tjirk van der Ziel (Christelijke Hogeschool Ede) vele initiatieven in kaart gebracht. Van de meer dan 600 parochies van Nederland participeerde ongeveer 20 procent in een enquête over duurzaamheid. Er zijn een aantal opvallende resultaten. “Ruim een derde van de parochies besteedt aandacht aan het thema duurzaamheid in het beleidsplan. Dat is hoopgevend, omdat dit betekent dat het om beleid van de parochie gaat en niet alleen om wat actieve vrijwilligers spontaan doen. Zo heeft 56 procent van de respondenten extra groen op de begraafplaats. En bijna 20 procent heeft zaken als zonnepanelen, een groenvoorziening voor insecten of een moestuin. Bijna 30 procent heeft aandacht voor duurzaamheid in de liturgie”.

Uniek onderzoek

In het parochiehuis van de Lourdeskerk te Nijmegen vertelt Hense verder over haar

onderzoek. Ze doet dat op een rustige en bedachtzame wijze. Het resultaat van haar onderzoek is helder. Ze focust met name op kleine netwerken en gemeenschappen, die dicht bij de oorsprong van gewassen staan en in een gedeeld eigenaarschap met elkaar zijn verbonden. Weten waar je eten vandaan komt, het samen lokaal verantwoordelijk zijn voor de oogst, en het delen van eten in collectieve maaltijden. Het klinkt allemaal zo eenvoudig, maar het is volgens haar “een verborgen schat”. Zeker als de maaltijden ook een vierend element hebben. Het is immers feestelijk om zo met elkaar om de tafel de producten te eten die met aandacht zijn gegroeid en geoogst. Weten wat we eten uit respect voor de schepping.

Langer onderzoek naar voedsel en duurzaamheid

Hense doet al langer onderzoek naar voedselcoöperaties, naar abonnementennetwerken, zorgboerderijen en andere samenwerkingsverbanden tussen producenten en consumenten. Het zijn netwerken waarin er lokaal, gezond en lekker voedsel op een betaalbare wijze beschikbaar komt. Ze participeert als theoloog in een groot netwerk dat nadenkt over voedselinnovaties in samenwerking met de Universiteit Wageningen en andere partners. “Ik vind het belangrijk om als theoloog zichtbaar te zijn in seculiere netwerken. Katholiek betekent algemeen, universeel en houdt dus niet op bij het christendom. Vanuit het vakgebied Public Theology zoek ik verbinding met mensen in onze samenleving die zoeken naar betekenis van hun bestaan. Niet zozeer in de materiële zin, als wel in zingevende zin. De sociale betekenis, het goddelijke van de natuur; vanuit die invalshoek wil ik mijn steentje bijdragen. Het gaat immers ook om een spirituele transitie, om een andere manier van kijken, van omgaan met elkaar en de schepping. Alles is met elkaar in resonantie, we hebben elkaar nodig en door samen te werken versterken we elkaar en dan gebeuren er spontaan nieuwe trends”. Er is binnen de theologie nog niet veel aandacht voor duurzaamheid. De publicatie van Trees van

Montfoort ‘*Groene Theologie*’ is een mooie uitzondering. Zij heeft duurzaamheid nadrukkelijk op de kerkelijke agenda gezet. Haar boek werd verkozen tot theologisch boek van het jaar in 2019. Het boek van Montfoort is het resultaat van een jarenlange eco-feministische aandacht en reflectie vanuit de Vrouw en Geloof beweging op duurzaamheid en zorg voor de schepping. “We beschikken in onze geloofstraditie over belangrijke inspiratiebronnen die een toegevoegde waarde hebben in deze tijd van noodzakelijke transitie. Een spirituele omvorming, een nieuwe kijk op hoe wij naast de schepping ook als mensen met elkaar omgaan. Wij hebben een verborgen schat tot onze beschikking”, aldus Hense.

Duurzaamheid en diaconie

Heeft duurzaamheid ten diepste met diaconie te maken? Duurzaamheid als een diaconale daad, daar waar het voorziet in de behoefte van mensen in armoedesituaties? Volgens Hense zijn daar oude voorbeelden van. Er bestaan in de protestantse diaconie boomgaarden van honderd jaar oud, die zijn aangeplant ten behoeve van mensen die vroeger afhankelijk waren van de bedeling. Ook in onze verzorgingsstaat - die steeds meer kampt met bezuinigingen en daarmee met armoede - krijgen gedepriveerde mensen steeds meer toegang tot hedendaagse initiatieven in duurzaamheid. Steeds meer groen is openbaar toegankelijk. Voedselbossen worden dicht tegen stadswijken aangelegd en mensen kunnen in lage lonenwijken via wijkteams mede-eigenaar worden. Ze kunnen zelf verantwoordelijk zijn voor een stadsmoestuin en direct als consument beschikking krijgen over betaalbaar of gratis voedsel. Mensen krijgen in beeld waar in de buurt geplukt kan worden van bomen en struiken en meer openbaar groen wordt in de directe leefomgeving gerealiseerd. Groen geeft toegang tot welzijn en welbevinden. Het is een *bonum commune* voor iedere gelovige, voor iedere burger. “Kijk maar naar het belang

van groene kantoortuinen. Dan hebben we het alleen over 'kijkgroen' dat een ontspannen sfeer creëert op de werkplek".

Landelijke werkgroep Laudato si'

Deze is onder voorzitterschap van bisschop De Korte opgericht aansluitend bij de encycliek *Laudato si'* van paus Franciscus. De encycliek met als ondertitel 'de zorg voor het gemeenschappelijk huis', verscheen in 2015 en sindsdien zijn er in Nederland vele kerkelijke initiatieven tot ontwikkeling gekomen, begeleid en zichtbaar gemaakt. In de encycliek neemt paus Franciscus afstand van een antropocentrische levenshouding. Daarin staat de mens centraal en alle andere schepselen zijn er voor de mens. De mens heeft bijzondere capaciteiten waaruit een bijzondere verantwoordelijkheid voortvloeit om het leven verder te brengen. Niet om te heersen over de aarde en haar schepselen, maar om deze te dienen. *Laudato Si'* gaat over de sociale verhoudingen tussen mensen onderling en tussen mens en aarde. Klimaatwetenschappers waren de eersten die reageerden. Nicholas Stern, auteur van het invloedrijke rapport over klimaatverandering, benadrukte het grote belang van de encycliek, vanwege de gedegen studie en de spirituele visie op de noodzakelijke uitdagingen waar we wereldwijd mee te maken hebben.

Grond en duurzaamheid

Volgens Hense is er nog veel meer mogelijk en kun je als christen in de samenleving hierin veel betekenen. Er is rond 30.000 hectare grond in bezit is van kerken. Daar kun je iets mee rond duurzaamheid. Je moet als christen niet in je eigen bubbel gaan zitten, maar missionair present zijn in de samenleving. De kerk kan een eigen bijdrage leveren aan de grote vragen in onze geglobaliseerde samenleving, door eigen duurzame initiatieven en door present te zijn in de samenleving. Denk globaal en handel lokaal. "De parochies kunnen hierin nog veel stappen zetten. Er is nog veel bewustwording nodig en dat kan in geloofsgemeenschappen door bijvoorbeeld samen de encycliek *Laudato si'* te lezen. Motivatie en inspiratie doen ertoe bij duurzaamheid. Laat het christelijke narratief niet ontbreken".

Moestuyn Hof van Heden

We kijken naar buiten en hebben vanuit het parochiehuis uitzicht op de moestuin naast de Lourdeskerk in Nijmegen, die omgedoopt is tot 'de Hof van Heden'. "Het is mooi om te zien hoe gelovigen na de kerkdienst even door de tuin lopen, ze genieten van het groen dat opkomt, de vruchten die zich ontwikkelen. Gewoon even door de tuin lopen. Niet iedereen hoeft vrijwilliger te zijn. Iedereen kan in de parochietuin participeren op eigen wijze". Contemplatie en actief zijn gaan hand in hand binnen een collectief verband. Een kerkmoestuyn brengt nieuwe energie binnen een parochie en verbindt de parochie beter met de wijk. "Via de gezamenlijke inrichting van de eigen grond, het gebruik van materiaal, de omgang met energie en water, het financiële beheer en de keuze voor voedsel nemen parochies deel aan een zorgzame en behoedende levensstijl".

Hense ziet dat er meer mogelijk is en dat er vaak wel ambities zijn, maar niet de middelen, kennis of menskracht. "Het thema duurzaamheid is dan wel binnen de parochies geland, maar er zou meer moeite gedaan kunnen worden om het thema te bevorderen en soms ontbreekt theologische inspiratie". Hense adviseert geïnteresseerde parochies om aansluiting te zoeken bij lokale ondersteunende stichtingen. "Neem bijvoorbeeld Kerk in Actie, stichting De Kim of Solidair Groningen en Drenthe, die kunnen echt helpen bij verduurzaming".

Elisabeth Hense, 'Groene activiteiten in parochies', Radboud Universiteit Nijmegen, 2000.

Website van de Radboud Universiteit <https://www.ru.nl/nieuws-agenda/nieuws/vm/theology-philosophy/2020/duurzame-parochies-geven-katholieke-kerk-nieuw/>
Elisabeth Hense, 'Vernieuwingsinitiatieven rond eten, zorg en geld in Nederland. Een kwestie van spiritualiteit', VU University press, 2015.
Trees van Montfoort, 'Groene Theologie', Uitgeverij Skandalon, 2019 (zie elders in dit nummer).

Diaconale hulp in tijden van de coronavirus pandemie

Jan Maasen is medewerker Diaconie en Missiesecretaris Bisdom Rotterdam

De maatregelen tegen het verspreiden van het coronavirus hebben grote gevolgen voor het maatschappelijk en kerkelijk leven in Nederland. Wat kunnen parochies en Pci'en doen voor kwetsbare mensen die in het nauw komen door al deze maatregelen?

De onderstaande suggesties en voorbeelden uit vooral het Bisdom Rotterdam zijn geordend in drie categorieën:

- omzien naar elkaar (binnen de geloofsgemeenschap);
 - omzien naar mensen in nood dichtbij;
 - omzien naar mensen in nood ver weg.
- Laat u inspireren en neem ideeën over. Met als inspiratie hetgeen paus Franciscus in zijn meditatie bij de zegen *Urbi et Orbi* op 27 maart jl. opmerkte: "Zijn kruis omarmen betekent de moed vinden [...] om ruimten te creëren waar iedereen zich welkom voelt en om nieuwe vormen toe te laten van gastvrijheid, broederschap en solidariteit."

1. Omzien naar elkaar (binnen de geloofsgemeenschap)

Nu alle vieringen en andere bijeenkomsten zijn afgelast, zoeken parochies naar andere manieren om het contact met de parochianen te onderhouden. Ze gebruiken sociale media om deelname aan vieringen mogelijk te maken (via kerkomroep, YouTube, livestream, livevideo op Facebook, Zoom of anderszins). Ze brengen het nieuws rond het coronavirus van de parochie bijeen onder een speciale knop op de homepage van de eigen website. Ze stimuleren de individuele inzet of organiseren die.

Platform #Nietalleen

In de eerste weken van de coronacrisis zijn

allerlei initiatieven ontstaan van lokale kerken en organisaties om hulp te bieden: boodschappen doen, een praatje maken via een bel-actie, oppas verzorgen, de hond uitlaten, etc. Verschillende kerkgenootschappen, waaronder de katholieke kerk, en christelijke organisaties zoals SchuldHulpMaatje, Stichting Present, HipHelpt en de EO, hebben de krachten gebundeld in het platform #Nietalleen: het bijeenbrengen van mensen die hulp kunnen bieden en mensen die hulp nodig hebben.

Parochies en Pci'en die mee willen doen, kunnen zich aanmelden bij #Nietalleen. Aansluiting bij dit initiatief vergroot de zichtbaarheid van deelnemende kerken bij de burgerlijke gemeente en het verbindt kerken en lokale initiatieven onderling. De lokale coördinatie kan lopen via een diaconaal platform. Wanneer iemand in uw omgeving hulp nodig heeft en zich meldt bij #Nietalleen, wordt hij of zij met een deelnemende organisatie in contact gebracht. Hulpvragers kunnen zich kenbaar maken via de website www.nietalleen.nl of door te bellen met 0800-1322.

Onderlinge aandacht

De Sint Jan de Doperparochie in Gouda e.o. moedigt parochianen aan om onderling contact te houden. Deze parochie doet de volgende suggesties:

- Bel naar of doe een briefje in de bus bij mensen die nu niet meer buiten komen. Bied aan om boodschappen te doen of telefonisch een luisterend oor te zijn.
- Maak een lijstje van mensen die eenzaam thuis zitten. Bel ze, of bezoek ze, als het kan, om de eenzaamheid te doorbreken. Ook een praatje met het raam op een kier of vanaf een balkon kan al deugd doen.

- Stuur een kaartje of breng iets anders zodat mensen weten dat ze niet worden vergeten.
- Ondersteun hen die in de zorg werken; leef mee, help een maaltijd bereiden, doe boodschappen of wat huishoudelijke taken of pas op de kinderen op.
- Schrijf bij een sterfgeval een brief naar de familie in rouw. Beschrijf daarin enkele herinneringen aan de overledene, kwaliteiten en kenmerken die je waardeert. En vermeld ook iets wat je bij de rouwende waardeert.

Telefonisch bezoekwerk

De Sint Jan de Doperparochie koppelt jongere parochianen, die door hun gezins- en werklevens vaak geen tijd hebben voor bezoekwerk, aan parochianen waarbij de kans op vereenzaming aanwezig is. Velen werken nu thuis en hebben de ruimte om telefonisch contact te onderhouden. In deze lijn past ook het initiatief van priesterstudenten van het seminarie Vronesteyn om telefonisch en via een kaartje contact te leggen met emeriti-priesters en diakens.

Belcirkel

De Franciscus van Assisiëparochie in Assen heeft een aantal belcirkels opgezet met drie contactmomenten per week. Daarvoor worden vaste dagen en een vast tijdstip afgesproken. De eerste deelnemer op een lijst wordt gebeld door een vrijwilliger vanuit de eigen parochiekern. Deze deelnemer belt de volgende op de lijst, tot de laatste aan de beurt is die dan weer de vrijwilliger belt. Als iedereen op het lijstje dat doet is de cirkel rond. Men kan in het gesprekje aangeven of men iets nodig heeft of dat men gewoon blij is met het contact. Voor een hulpvraag kunnen de deelnemers ook direct contact opnemen met de vrijwilliger. Wanneer iemand niet opneemt wordt de vrijwilliger gebeld die dan actie onderneemt.

Dropbox

Onder het motto 'Lockdown? - Wake up!' is de oecumenische Open Hofkerk in Rotterdam-Ommoord en Zevenkamp gestart met een soort dropbox op de website. Parochianen en gemeenteleden kunnen bemoedigende

teksten, beelden of video's met elkaar delen. Ze kunnen die bijdragen sturen naar een apart mailadres: gesprek-openhof@outlook.com. Deze inzendingen worden dan op een speciale webpagina geplaatst. Ze blijven daar een week staan.

De Christoffelparochie, waartoe de katholieke gemeenschap van de Open Hofkerk behoort, heeft dit idee overgenomen voor de hele parochie. Berichten kunnen worden gestuurd naar secretariaat@christoffelparochie.nl en worden ook geplaatst op een speciale pagina.

Attentie voor ouderen

Jongeren van de Op Blote Voetengroep van de Augustinusparochie in Barendrecht doen iets voor ouderen in de parochie. Na overleg met de Wijkcommissie gaan zij nu kaarten maken en schrijven voor ouderen, die vanwege de sociale onthouding momenteel weinig contact hebben. De twaalf wijkcontactpersonen zorgen voor de distributie van de beschreven kaarten (met naam en adres van degene die de kaart gemaakt heeft). Mogelijk leidt dat tot meer contact.

Website 'Pastoraat en corona'

Drie theologische opleidingen, waaronder de Tilburg School of Catholic Theology, hebben een aparte website gemaakt voor pastoraat en corona. Daarmee willen zij bouwstenen voor het pastoraat in crisistijd bieden en praktische handreikingen geven voor verantwoord handelen door pastorale beroepskrachten. Twee werken van barmhartigheid staan centraal: de zieken bezoeken en de doden begraven. De website 'Pastoraat en corona' is ontwikkeld in overleg met een groep van medici, theologen, pastorale professionals en iemand uit de uitvaartbranche. www.pastoraatencorona.nl/bouwstenen

2. Omzien naar mensen in nood dichtbij

Je hoeft als parochies en Parochiële Caritas Instellingen niet alles alleen te doen. Je kan aansluiten bij #NietAlleen, het landelijke initiatief van verschillende kerken en christelijke organisaties om lokale hulpvragers en -aanbieders met elkaar in contact te brengen. Je kunt ook bekendheid geven aan lokale ini-

De Werken van Barmhartigheid zoals gemaakt door een anonieme schilder in 1580 en aanwezig in het Museum Boijmans [Fotograaf: Hub Crijns]

tiatieven van welzijnsorganisaties, stichting Present, SchuldHulpMaatje, en/of de gemeente. Denk aan wijk- of buurtnetwerken, lokale boodschappendiensten, of hulpdiensten.

Zelf een hulpactie opzetten

Vanuit hun ervaring met kleinschalige, vrijwillige ontwikkelingsorganisaties hebben Sara Kinsbergen en Lau Schulp van de Radboud Universiteit een korte handleiding gemaakt rond vijf vragen:

1. Zitten mensen op je hulp te wachten?
2. Werk je samen met andere organisaties?
3. Weet je hoelang je welke hulp kunt bieden?
4. Weet je wanneer je gaat stoppen?
5. Neem je de tijd?

<http://unfold-pdis.com/wp-content/uploads/2020/04/Burgers-voor-Burgers-Factsheet-Kinsbergen-Schulp-4.pdf>

Present zijn tijdens corona, praktische gids

Bel-contact, digitaal contact, persoonlijk contact, hoe doe je dat in coronatijd? Social work Nederland heeft in een praktische gids alles op een rij gezet. Tips over lokale samenwerking, tips bij telefoongesprekken, protocol voor boodschappendiensten, een overzicht van luisterlijnen. De gids eindigt met manieren om kwetsbare mensen zelf iets voor anderen te laten doen. Immers: mensen vinden het veel fijner om hulp te bieden dan hulp te ontvangen. De gids is geschreven voor het werk met ouderen, maar veel breder een rijke bron van informatie. https://www.sociaalwerk-werkt.nl/sites/fcb_sociaalwerk/files/sw-sociaal-werk-voor-ouderen-tijdens-corona-final.pdf

Voedselbanken

De voedselbanken kampen met een gebrekkige aanvoer van producten vanwege het hamsteren in de supermarkten en haperingen in het distributiesysteem. Sommige uitdeelpunten komen nu ook menskracht tekort, omdat vrijwilligers zich terugtrekken vanwege hun kwetsbare leeftijd. Enkele voedselbanken en distributiecentra hebben hun deuren al tijdelijk moeten sluiten. Een actieteam helpt om knelpunten op te lossen. Is deze steun niet afdoende, dan kunnen lokale voedselbanken als tijdelijke noodoplossing via de landelijke voedselbank een beroep doen op het calamiteitenfonds. Dit wordt gevuld met middelen van Voedselbanken Nederland zelf en uit donaties. Zo heeft Kansfonds € 300.000,- gedoneerd. Het kabinet heeft 4 miljoen euro toegezegd als vangnet voor het calamiteitenfonds. Voedselbanken Nederland denkt 10 miljoen euro nodig te hebben voor het calamiteitenfonds. Ze is daarvoor de actie 'Stay safe en geef' gestart.

Inzameling levensmiddelen

Veel parochiekernen geven gehoor aan de oproep van Mgr. Van den Hende om de openstelling van een kerkgebouw voor stil gebed gepaard te laten gaan met een inzameling van houdbare levensmiddelen voor de Voedselbank. Waar de openstelling niet lukt, worden de parochianen opgeroepen de lokale voedselbank financieel te steunen. Een van de leden van de pastoraatgroep in Nieuwerkerk haalt nu ook dagelijks het overgebleven brood van een supermarkt op voor de lokale voedselbank.

Diaconaal centrum De Bakkerij in Leiden is vanwege de coronacrisis gesloten, maar is wel de actie 'Voedselbank zoekt hamsteraars' gestart om levensmiddelen in te zamelen.

Actie voor Voedselbank Haaglanden

Een van de voedselbanken die half maart de deur moest sluiten, is de Voedselbank Haaglanden. Er is een noodoplossing gevonden. Dankzij een financiële bijdrage van de gemeenten Den Haag, Rijswijk en Zoetermeer kunnen de klanten van de Voedselbank wekelijks een supermarktbon van € 15,- ophalen en gezinnen van vijf personen twee bonnen. Aanvankelijk zou deze regeling slechts gelden voor de twee weken in maart. Inmiddels hebben de betrokken gemeenten besloten de regeling in april voort te zetten. De kerken in de regio hebben in de week voor en de week na Pasen een extra bon van € 10,- gegeven, het 'Paastientje'. De protestanten zorgden voor de ene week, de katholieken voor de andere week. Alle betrokken PCI'en hebben hun medewerking verleend. Voedselbank Den Haag heeft ongeveer 1.560 klanten, Voedselbank Rijswijk 320, Voedselbank Zoetermeer ongeveer 300.

Spreekuur vluchtelingen

De werkgroep Vluchtelingenopvang Ommoord-Zevenkamp (VOZ) is overgestapt op een telefonisch, mail- en WhatsApp-sprek-uur. Hulp bij verlengingen van verblijfsvergunningen, aanvragen van kwijtscheldingen en betalingsregelingen blijft immers ook in deze tijd nodig.

Noodfonds inloophuizen

Het Netwerk Dak, waarbij ruim 150 inloophuizen, straatpastoraten en buurtpastoraten zijn aangesloten, heeft een noodfonds opgericht voor extra hulp. Met de strenge coronamaatregelen raken de meest kwetsbare mensen nog meer in de knel. Het noodfonds is voor acute hulp zonder uitgebreide intake en gericht op hulp bij basisvoorzieningen in de coronacrisis. Denk aan een beltegoed omdat er financiële problemen zijn, aan eten omdat de voedselbank gesloten is, aan kleding, simpelweg

omdat ouders alle kinderkleren te heet gewassen hebben uit angst voor het virus. Het kan ook nodig zijn om extra telefoons aan te schaffen, een broodfiets of soepbus. Netwerk DAK werkt hierin nauw samen met het Fonds Franciscus van het Kansfonds en heeft aanvragen gedaan bij ongeveer zestig fondsen en bij de kerken om dit noodfonds financieel te steunen.

<https://netwerkdak.nl/nieuws/laatste-vangnet-opent-noodfonds-voor-100-000-mensen-in-de-knel/>

Donatie voor PCI

Normaal zijn er tijdens de vieringen in het weekeinde collectes. Nu de vieringen zonder bezoekers doorgaan, vallen die collectes weg. Dus ook de collectes met een diaconaal doel. Parochianen kunnen de eigen diaconie en caritas steunen door een donatie over te maken naar de parochie onder vermelding van 'bestemd voor PCI' of naar de bankrekening van de PCI zelf. De meeste PCI'en hebben hun bankgegevens op de website staan.

3. Omzien naar mensen in nood ver weg

Er is met de coronavirus pandemie in eigen land leed genoeg gaande. Daar gaat ook alle aandacht naar uit. Het is evenwel een pandemie, die wereldwijd gaande is. Er is dus ook aandacht nodig voor kwetsbare mensen elders in de wereld.

Hulp aan vluchtelingen in Griekenland

De Nederlandse Bisschoppenconferentie heeft in maart 2020 besloten om Caritas Athene financieel te ondersteunen met een gift via de afzonderlijke bisdommen. Caritas Athene verzorgt onder meer huisvesting voor migranten en dagelijkse maaltijden voor volwassenen en kinderen. Vrijwilligers delen kleding uit en geven taalcursussen. "Bij een beschaving van liefde," aldus Mgr. Van den Hende, "hoort ook de voortdurende zorg en aandacht voor vluchtelingen en vreemden als een werk van barmhartigheid, juist in deze tijd waarin verschillende landen worden getroffen door het coronavirus."

Uitreiking Ab Harrewijn Prijs 2020 verplaatst naar 10 september

Christian Jongeneel en Hub Crijns zijn beide lid van de jury Ab Harrewijn Prijs

De Ab Harrewijn Prijs werkt. Elk jaar worden vijf initiatieven van onderop voor en door mensen met een nood beloond met een nominatie en een geldbedrag.

De jury van de Ab Harrewijn Prijs heeft vijf personen en hun projecten geselecteerd, die voor de editie 2020 meedingen naar de prijs. Normaal gesproken reikt de jury de Ab Harrewijn Prijs uit op 13 mei, de sterfdag van Ab Harrewijn. Vanwege de gesloten samenleving vanwege de coronavirus epidemie is de uitreiking nu verplaatst naar donderdag 10 september. De uitreiking van de editie 2020 zal plaatsvinden vanaf 15.00 uur in de Pauluskerk te Rotterdam, Mauritsweg 20 (3 minuten lopen vanaf R'dam CS).

Vijf genomineerden in 2020

De jury van de Ab Harrewijn Prijs heeft dit jaar 12 projecten of initiatieven voorgedragen gekregen om mee te doen met de Ab Harrewijn Prijs. Jaarlijks maakt de jury vijf initiatieven bekend, die voor de prijs in aanmerking komen. Alle genomineerden ontvangen een bedrag van 1.500 euro en een certificaat. De prijs bestaat uit een kunstwerk, een certificaat en een bedrag van 5.000 euro, in te zetten voor het bekroonde initiatief. De genomineerden van de editie 2020 zijn in willekeurige volgorde.

Ubuntuhuis, Utrecht

Het Ubuntuhuis is een kleinschalig buurthuis in Utrecht, waar mensen werken en welkom zijn die te maken hebben (gehad) met dakloosheid, armoede en sociaal isolement. Met elkaar organiseren we diverse binnen- en buitenactiviteiten. Denk aan:

koken en lunchen, theater workshops, muziek, tuinieren, Nederlandse les voor mensen zonder papieren, bezinning en uitwisseling van ervaringen. Ubuntu komt van het Zulu-gezegde: 'Ubuntu ngumuntu ngabantu'. Dit betekent: 'Een mens wordt pas een mens door andere mensen'. We zijn wie we zijn doordat we worden gezien, erkend en gerespecteerd door andere mensen. Het uitgangspunt van de Ubuntu-filosofie is: 'Ik ben omdat wij zijn'. De gemeenschap vormt de waarde van het individu en andersom. De gezamenlijke wijsheid overstijgt de individuele wijsheid. Je bent verbonden met en afhankelijk van de ander om te kunnen bestaan.
<http://www.ubuntuhuis.nl/>

Wake bij detentiecentrum, Rotterdam

Elke maand op de eerste zondagmiddag, inmiddels al 168 keer!, staan zo'n 30-50 mensen één uur te waken voor de ingang van het Detentiecentrum Rotterdam om zo met liederen, teksten en gebeden, hun protest en schaamte uit te drukken tegen de zinloze opsluiting van vreemdelingen zonder verblijfsvergunning. In het detentiecentrum zitten vreemdelingen (capaciteit zo'n 450) in zogenaamde vreemdelingenbewaring "ter fine van uitzetting", d.w.z. deportatie naar hun land van herkomst. Deze vreemdelingen zitten vast, niet omdat ze iets misdaan hebben, maar louter om uitgezet te worden. Zo zitten ze soms tot zes maanden en langer, in onzekerheid of hun detentie eindigt met een enkeltje vanaf Schiphol. of dat ze weer 'geklinderd' worden, op straat gezet in Rotterdam omdat ze onuitzetbaar blijken. De gedetineerde vreemdelingen weten van deze wakes. Ze krijgen soms bezoek van de

wakers wanneer ze geen familie hebben die ze bezoekt om zo een hart onder de riem te steken.

<https://www.samen010.nl/projecten/alle-projecten/welkom-onthaal/>

Stichting WMove (Economie van de vriendschap), Rotterdam

Ongeveer twee jaar geleden hebben Bas Rui-zeveld de Winter, Marijke van Grafhorst en Bärbel Goedeking de Stichting Wmove, nu op-gericht om mensen aan de onderkant van de sociaaleconomische samenleving volgens een uit India afkomstige werkmethode te stimu-leren Zelfregie Groepen (ZRG's) te vormen en op kleine schaal in de informele sector te gaan ondernemen. De methode is door WEvolu-tion (Glasgow) naar Europa gehaald en ook in Rotterdam reeds succesvol beproefd. WEvolu-tion heeft ons toestemming verleend om het door hen ontwikkelde trainingsmateriaal te gebruiken. Intussen bestaan in Rotterdam de eerste zes ZRG's: ZRG Food And Other Stories (gebak en eten), ZRG Los Amigos (verkoop van tweedehands kleding en huisraad), ZRG Golden Hands (creatief), ZRG Kidz&Bizz (op-passervice, samenwerking met Motherdock and Stad in de Maak), ZRG Bopetu (schoon-maak van Huis van de Wijk "De Propeller", samenwerking met SOL), ZRG Boomerangbag (naaien van tassen).

www.wevolution.org.uk

Franciscustafel Sant' Egidio, Apeldoorn

In maart 2013 is de Gemeenschap van Sant'Egidio in Apeldoorn begonnen met maaltijden aan te bieden aan de dak- en thuisloze vrienden, in de grote zaal van de pastorie naast de Onze Lieve Vrouwekerk. Toen op het zelfde moment de paus voor zijn naam Franciscus koos was voor het restaurant de naam Franciscustafel snel gevonden. De Franciscustafel is een gastvrije plek waar dak-en thuislozen elke maandag welkom zijn voor een maaltijd. Daarnaast trekken de vrijwilligers wekelijks de straten van Apeldoorn in met soep en brood, op zoek naar wie op straat leven. De belangrijkste troef van de Franciscustafel is de vriendschap en de vastberadenheid om een mens in moeilijkheden nooit op te geven. De Franciscustafel moet een plek zijn waar behal-

ve lekkere maaltijden ook menselijke nabijheid, luister-bereidheid en respect centraal staan.
<http://www.emmaus-apeldoorn.nl/activiteit/franciscustafel>

Vrouwen voor elkaar, Deventer

Vrouwen uit allerlei culturen komen wekelijks bij elkaar voor verschillende activiteiten en wisselen wederzijds ervaringen en gebruiken uit. De groep bestaat sinds 1994. Op dit moment zijn er zo'n 35 deelnemers. Gemiddeld komen er 15 tot 20 vrouwen op de wekelijkse inloopochtend. Op de bijeenkomst komen geregeld gasten om informatie te geven over bijvoorbeeld anti-discriminatie, budgetadvies, medicijngebruik, de voedselbank en brandwonden. Daarnaast gaat de groep geregeld op excursie, bijvoorbeeld naar het gemeentehuis. Een paar keer per jaar wordt gezamenlijk gekookt en gegeten en worden de jaarfeesten uit alle culturen samen gevierd (van Suikerfeest tot Sinterklaas en van het slachtfest tot kerst). Ook heeft de groep een theateervoorstelling gemaakt waarin aspecten van verschillende culturen aan bod komen. Deze voorstelling is al op verschillende plaatsen opgevoerd. Vrouwen voor Elkaar wordt aangestuurd door een werkgroep van zes vrijwilligsters. Daarnaast zijn alle activiteiten op vrijwillige basis. Vrijwilligheid is zodoende de basis van alles wat er binnen Vrouwen voor Elkaar gebeurt. Zonder dat zou de groep niet kunnen bestaan en functioneren.

<https://www.facebook.com/vrouwenvoorelkaardeventer/>

Ab Harrewijn Prijs

De Ab Harrewijn Prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een persoon of groep initiatiefrijke mensen die op originele wijze schijnbare tegenstellingen overbruggen en mensen bijeenbrengen om noden of belemmeringen weg te nemen of initiatieven om samen vooruit te komen te organiseren.

De Ab Harrewijn is erkend als algemeen nut beogende instelling (anbi). Giften zijn welkom op NL94-INGB-0009.6443.96. U kunt voor uw donatie en aanmelden op de nieuwsbrief terecht op: www.abharrewijnprijs.nl

'Groene theologie' is een duurzaam boek

Dr. Bert Altena is theoloog en protestants predikant te Vries en Assen

Met 'Groene theologie' heeft Trees van Montfoort het boek geschreven waar lang behoefte aan was. Het thema duurzaamheid staat al een aantal jaren op de kerkelijke agenda. Er is inmiddels een platform van Groene Kerken en tal van gelijksoortige initiatieven van verschillende organisaties in het pluriforme kerkelijke landschap.

Dit boek voorziet al deze activiteiten van de broodnodige theologische verdieping en inkadering. Dat is nodig om het thema kerk/geloof en duurzaamheid uit de sfeer van goedbedoelde en sympathieke acties te krijgen en de verbinding te maken met bronnen uit de eigen christelijke traditie. 'Groene theologie' maakt overtuigend duidelijk dat kerk en duurzaamheid geen hobby is van een aantal met het milieu begane kerkleden, maar geworteld is in het hart van het christelijk geloof. Het boek heeft de grote verdienste dat het inzichten en analyses, die verspreid al beschikbaar zijn, samenvat en bijeenbrengt.

Geen promotie en wel een hartstochtelijk boek

Aanvankelijk had de schrijfster het plan opgevat om op het onderwerp ecotheologie te promoveren. Gelukkig heeft ze ervoor gekozen een boek te schrijven "waar mensen die zich inzetten voor duurzaamheid in de kerken iets aan zouden hebben, evenals mensen die vanuit geloof actief zijn in de milieubeweging en de politiek. Daarom heb ik mijn aanvankelijke opzet verbreed en ben

ik teruggekeerd naar een meer journalistieke schrijfstijl. Daarbij heb ik geprobeerd de precisie en degelijke onderbouwing van een wetenschappelijke benadering te behouden", schrijft ze in de inleiding (pp. 10-11).

Theologie en duurzaamheid

Het boek bestaat uit vier stevige hoofdstukken, die elk een belangrijk aspect

van een volwaardige groene theologie als onderwerp hebben.

Hoofdstuk 1 is een veldverkenning van het thema 'Theologie en duurzaamheid'. In de jaren zestig kwam historicus Lynn White met de analyse dat het westers christendom de oorzaak is van het moderne wereldbeeld, waarin de mens centraal staat als heerser over de schepping. De mensgerichte theologie heeft de natuur gedegradeerd tot gebruiksartikel en leidt tot

een schaamteloze, technische en industriële uitbuiting van de aarde. White's kritiek is niet onweersproken gebleven, maar heeft er wel gezorgd dat de relatie tussen (christelijk) geloof en ecologie sindsdien een thema is. Andere componenten van het westerse wereldbeeld, zijn volgens Van Montfoort het patriarchaat en het kolonialisme, die beide hebben bijgedragen aan verdere uitbuiting van de natuur.

De taak van de theoloog is volgens haar kritiek te leveren op het gangbare wereldbeeld waar dit sociale en ecologische ongelijkheid in stand houdt: "Een relevante theologie gaat dus over de hele werkelijkheid, dus ook over dieren en planten en economische structuren, in relatie tot God. Theologie is dus

meer dan ethiek en levert kennis op van de werkelijkheid" (p. 47). Met name die laatste zin is van belang. Veel kerkelijke inzet op het vlak van duurzaamheid vindt plaats in een activistische en daardoor vaak moralistische ambiance. Theologie gaat ook over hoe je naar de werkelijkheid kijkt en stelt daar fundamentele vragen bij. Dat leidt tot een specifieke vorm van kennis met een eigen relevantie. Door dat te erkennen blijf je buiten het verlamdende debat van geloof en wetenschap (schepping en evolutie).

Bijbel gelezen vanuit ecologisch perspectief

In hoofdstuk 2 wordt de Bijbel gelezen vanuit een ecologisch perspectief. Het biedt een overzicht van de belangrijkste teksten waarin het thema schepping en zorg voor de schepping aan de orde is; teksten waarin het gaat over Gods relatie met de dieren; en teksten waarin de redding of de toekomst van de aarde aan de orde is. Natuurlijk komen de bekende scheppingsverhalen uit Genesis 1 en 2 aan bod, die een grote invloed hebben (gehad) op het westerse wereldbeeld: "Hij zegende hen en zei tegen hen: 'Wees vruchtbaar en word talrijk, bevolk de aarde en breng haar onder je gezag; heers over de vissen van de zee, over de vogels van de hemel en over alle dieren die op de aarde rondkruipen', is de opdracht die God aan de mensen geeft (Gen. 1: 28). Maar wat betekenen 'onder gezag brengen' en 'heersen' in dit verband? Zo worden de teksten kritisch besproken en herlezen, waarbij ook minder voor de hand liggende passages aan bod komen. Eenmaal gescherpt door een ecologische blik, wordt het nauwe antropocentrische perspectief verbreed en ontdek je dat de niet-menselijke werkelijkheid in de Bijbel belangrijker is en meer is dan slechts het decor waartegen zich de menselijke geschiedenis afspeelt. Het wereldbeeld van de Bijbel is uiteraard anders dan het onze. Maar juist de inclusieve benadering is een heilzame correctie op het scheidingsdenken van de moderniteit. "In de Bijbel is God de norm. Geschiedenis en natuur staan niet tegenover elkaar. God is nauw verbonden met de schepping waarvan de mensen een belangrijk onderdeel zijn. God is

voortdurend scheppend/bevrijdend aanwezig in de hele werkelijkheid", constateert Van Montfoort (p. 141).

De Nederlandse ecotheologie

Het derde hoofdstuk biedt een staalkaart van Nederlandstalige ecotheologie, al zal niet elke daarin besproken theoloog zichzelf zo kwalificeren. Aandacht is er voor het begrip 'rentmeesterschap' dat in protestantse kring belangrijk is. Aan katholieke zijde wordt vaker het begrip 'schepping' gebruikt en sinds de pauselijke encycliciek 'Laudato Si' uit 2015, de aanduiding van de aarde als 'ons gemeenschappelijk huis'. Van Montfoort legt de vinger op een kwalijk aspect van het rentmeesterschapsconcept: "Het past namelijk te goed in een economisch-technologisch paradigma waarin nieuwe verdienmodellen en voortschrijdende techniek de ecologische crisis op zullen lossen. Het past ook te goed in een hiërarchisch beeld van God boven de mens boven de schepping (...) Het legitimeert een wereldbeeld dat medeoorzaak is van de ecologische crisis" (p. 146).

De 'Nederlandstalige' ecotheologie staat nog in de kinderschoenen. Er is een grote diversiteit in benaderingen te ontdekken, concludeert Van Montfoort. Ze benoemt een aantal onderwerpen waar de voortgaande bezinning zich op concentreert. Het gaat achtereenvolgens om het natuur-begrip, de visie op schepping/aarde, de rol van mensen en de rol van God. In de ecotheologie komen de fundamentele theologische vragen op een specifieke manier samen: "... is God te vinden in de aardse werkelijkheid of daartegenover? Of is God niet tegenover, maar van een andere orde dan het aardse? Is het ontzagwekkende in de natuur te verbinden met God? (...) Leidt acceptatie van de evolutietheorie tot atheïsme, stuwt Gods Geest de evolutie voort of moet je evolutietheorie nog op een andere manier theologisch verwerken dan tot een vorm van processtheologie?" (p. 180). Het zijn meer vragen dan antwoorden die gegeven worden. Theologisch is hier de spanning tussen immanentie en transcendentie aan de orde. Hoe denk je God in relatie tot wereld, aarde, schepping, mensen?

Trees van Montfoort met haar boek *Groene theologie*
[Foto: Tuindorpkerk]

Vier ecofeministische theologen

In het vierde en meest theologische hoofdstuk bespreekt Van Montfoort vier ecofeministische theologen, die het scheidingsdenken, waarin God en schepping tegenover elkaar komen staan, bekritisieren. Sallie McFague laat in haar invloedrijke boek 'Modellen voor God' al in de jaren tachtig zien, dat we niet anders dan in metaforen over God kunnen spreken. In onze tijd zijn nieuwe metaforen nodig, om te ontkomen aan de monarchale en patriarchale beelden van God, die de menselijke onmondigheid bevestigen en bestaande machtsstructuren legitimeren. Later ontwikkelt ze een meer ecologische theologie waarin de wereld wordt opgevat als een "... organisme of gemeenschap, die overleeft door onderlinge verbondenheid en afhankelijkheid van haar vele - menselijke en niet-menselijke - leden" (p. 187). Ivone Gebara werkt in een andere context. Ze is religieuze in Sao Paulo, Brazilië, waar ze dagelijks geconfronteerd wordt met de armoede en uitbuiting van de onderste klassen. Van daaruit ontwikkelt ze een eigen manier om tot (theologische) kennis te komen. "De elitaire, westerse, mannelijke blik geeft een veel te beperkt beeld

van de werkelijkheid, merkt ze. 'Ecologische problemen dwingen' haar tot een 'meer inclusieve manier van denken zodat beetje bij beetje mensen de werkelijke connectie kunnen voelen tussen de problematiek van werk, werkloosheid, honger en vervuiling aan de ene kant en het patriarchale beeld van God aan de andere kant'" (p. 195).

Catherine Keller is een systematisch theoloog, hoogleraar aan een universiteit en komend vanuit een protestantse achtergrond. Van Montfoort noemt haar manier van werken 'constructieve theologie'. Keller is op zoek naar een "denken over God en de wereld dat meer recht doet aan diversiteit, lichamelijke, gendergerechtigheid en ecologie" (p. 214). Ze leunt nogal sterk op postmoderne inzichten waarin het vanzelfsprekende wordt bekritiseerd en er aandacht is voor hoe betekenis tot stand komt, in het besef dat dit proces nooit tot een definitief einde wordt gebracht. In haar boek 'Face of the Deep' neemt ze afstand van het klassieke begrip *creatio ex nihilo*. Ze benadrukt dat schepping volgens de Bijbel een proces is dat plaatsvindt in de diepte (*tehom*). "De diepte is de plaats, niet de schepper zelf. God schept in samenwerking met de schepselen. Niet alleen mensen zijn medeschepper met God, medewerking aan het scheppen komt ook van de aarde en de zee die voortbrengen" (p. 221). Theologisch leidt dat tot een panentheïstische benadering, waarin God in alles aanwezig is als een voortdurende scheppende kracht (*creatio continua*). De vierde theoloog die Van Montfoort beschrijft is Elizabeth Theokritoff, afkomstig uit de Oosters Orthodoxe traditie. Zij brengt daardoor andere accenten in. In de liturgie, die centraal staat in de orthodoxie, wordt het besef levend gehouden dat alles met elkaar verbonden is en dat Gods aanwezigheid in de hele schepping te ontdekken is en gevierd mag worden. "Als je een echt christelijk leven wilt leiden, moet je de aarde bewonen op een manier die aandacht heeft voor de hele schepping - de mensheid in het bijzonder, maar ook het geheel van de niet-menselijke

schepping, spiritueel en materieel, zonder welke de mensheid ondenkbaar is", aldus Theokritoff (p. 237). Het leidt tot een eucharistische manier van leven, de dankbaarheid om het geschenken leven, dat mensen met elkaar verenigt en aan elkaar verbindt: "De eucharistie herinnert ons eraan dat alles wat we hebben gave van God is, gegeven voor het welzijn van anderen" (p. 248). Theokritoff put daarnaast uit de traditie van de Wijsheid (Sofia), de gepersonifieerde goddelijke wijsheid die al in de Bijbel te vinden is. Mooi is de manier waarop Van Montfoort in de slotparagrafen van dit hoofdstuk de drie theologen Gebara, Keller en Theokritoff in een gefingeerd gesprek opvoert. Daarbij wordt duidelijk dat deze verschillende benaderingen elkaar veel te bieden hebben. Ze benadrukken diverse aspecten die in een volwaardige ecotheologie een rol spelen.

Ecologische theologie

Met dit belangwekkende boek opent Van Montfoort het terrein van de ecologische theologie. Ze maakt overtuigend duidelijk dat theologie een wezenlijke bijdrage kan leveren aan de ecologische discussie en aan het denken en doen over duurzaamheid. Ze biedt niet alleen een handzaam overzicht, ze laat ook goed zien hoe belangrijk postmoderne inzichten en feministische benaderingen zijn, om de eenzijdigheden in de gangbare (systematische) theologie te bestrijden. Daarnaast helpt haar boek om voorbij het kerkelijk duurzaamheidsactivisme te komen. Een bijdrage aan het debat vormen de volgende twee opmerkingen. Het is jammer dat de rol van rapporten uit de Wereldraad van Kerken, die al in de jaren zeventig programma's ontwikkelde voor "a just and sustainable society" waar later het Conciliair Proces uit voortkwam, amper wordt belicht. Het wordt wel genoemd, maar krijgt geen systematische aandacht. Verder ontbreekt aandacht voor economen die vanuit een christelijke of levensbeschouwelijke inspiratie pleiten voor een ander perspectief. In ons land denk ik dan aan Bob Goudzwaard met zijn 'Economie van het genoeg', en meer recent aan het boek

'Economie van Goed en Kwaad' van Tomas Sedlacek. Misschien valt het buiten het kader van het boek, maar het zijn niettemin belangrijke gesprekspartners voor een ecologische theologie die ook oog heeft voor de economie, waarvan het belang door Van Montfoort in haar boek verschillende malen wordt beklemtoond.

Voor de kerkelijke praktijk is dit een belangrijk boek

Kerkelijke acties in het kader van duurzaamheid krijgen snel een doenerig karakter, waarna we denken dat we goed bezig zijn. De bijdragen vanuit kerk en theologie krijgen meer waarde, als ze op een fundamenteeler niveau vragen stellen bij ons wereldbeeld en inzichten uit de rijke traditie van het christendom aanreiken. Dat kan leiden tot een inclusievere, meer verbonden en bewustere manier van leven. En tot het verscherpt besef dat voor echte verandering een andere inrichting van onze economie nodig is.

Dat is de lange, maar noodzakelijke weg. Om niet wanhopig te worden, helpt het om onderweg 'verbondenheid te vieren', dat is de waarde en betekenis van liturgie: *".. blij zijn met de vruchten van de aarde ter plaatse, verbinding ervaren met de grond waarop je leeft, met de mensen en dieren om je heen en met God die in dat alles aanwezig is (...) Christelijk geloof is geen route naar een toekomst die we nu al kunnen schetsen, maar is steeds inspelen op wat er gebeurt, meewerken - of tegenwerken - zonder alles te kunnen overzien, zonder blauwdruk, is iets van alle zintuigen, ons hele lijf op de plek waar we zijn, verbonden met al wat is"*, besluit ze haar boek (p. 265).

Trees van Montfoort, 'Groene theologie', Skandalon Middelburg 2019, ISBN 978-94-92183-80-4, 319 pag., € 27,50.

Agenda & weetjes

In verband met de huidige Corona-crisis is de geplande uitreiking van de Ab Harrewijnprijs op 13 mei uitgesteld. De jury zal de Prijsuitreiking nu doen op 10 september 2020 vanaf 15.00 uur in de Pauluskerk te Rotterdam, Mauritsweg 20 (drie minuten lopen over de boulevard recht door vanaf R'dam CS). Lees elders in dit nummer over de vijf genomineerden, die meedingen naar de Prijs. Zie verder op de website www.abharrewijnprijs.nl

In 2020 reiken de religieuzen, verenigd in de Konferentie Nederlandse Religieuzen, opnieuw een KNR-waarderingsprijs uit. De KNR-waarderingsprijs is een prijs ter bekroning van activiteiten, die passen bij de traditie van religieuzen op het gebied van zorg, onderwijs en spiritualiteit. De prijs is bedoeld voor een initiatief dat de religieuzen waarderen en waarin zij zich herkennen. Het bestaat uit een bronzen beeldje en een geldbedrag van € 5.000. Dit jaar is de prijs bestemd voor een project of initiatief dat zich in het brede gebied van onderwijs en vorming op bijzondere wijze inzet voor het overbruggen van verschillen. De aanmeldingstijd voor projecten is per 1 mei gesloten. Tijdens de Algemene Vergadering van 5 november 2020 krijgen diverse genomineerde projecten de kans zich te presenteren aan de aanwezigen. Tijdens de bijeenkomst volgt een tweede stemronde en wordt de Prijs uitgereikt aan de winnaar. Zie verder op de website: www.knr.nl.

Diaconieprijs 'Brood en rozen'. Op zaterdag 14 november 2020 reikt het bisdom Rotterdam de diaconieprijs Brood en Rozen uit. Vanwege het diocesane Jaar van het Woord van God staan deze keer

de werken van barmhartigheid centraal. Er zijn drie categorieën: de werken van barmhartigheid door volwassenen; de werken van barmhartigheid door kinderen en jongeren; en de zorg voor de schepping als achtste werk van barmhartigheid. De winnaar in elke categorie ontvangt € 1.000,-. Een van de winnaars krijgt ook de wisseltrofee. Aanmelden kan tot 1 juli 2020 via het speciale aanmeldingsformulier (<https://www.bisdomrotterdam.nl/documents/saved/h35a70cfc7bae14f74bf0e0d0a4b74b54.pdf>).

Vijf jaar geleden verscheen de encyciek 'Laudato si', waarin paus Franciscus schrijft over de zorg voor de schepping als ons gemeenschappelijk huis. Marjolein Tiemens-Hulscher was blij met de tekst. In een nieuwe video op katholieklevens.nl leest ze een passage uit 'Laudato si' nummer 11 voor, die ze vaak gebruikt als het gaat over groen geloven, zoals ook haar bedrijf heet, waarmee ze zich inzet voor duurzaamheid. De belangrijkste zin luidt: "Soberheid en zorg zullen spontaan ontstaan, als wij ons innerlijk verbonden voelen met alles wat bestaat." De paus benadrukt dat de aarde het gemeenschappelijk huis is van arm en rijk, van de mensen die nu leven en toekomstige generaties. Die verbondenheid is onderdeel van een 'integrale ecologie'. Marjolein: "Jezus kwam op voor de armen en de kwetsbaren. Natuur is ook arm en kwetsbaar. En er is een relatie tussen hoe wij omgaan met de aarde en wat voor effect dat heeft op de armen." Bekijk het hele interview met Marjolein op <https://www.katholieklevens.nl/videos/actuele-videos/laudato-si-leven-vanuit-verbondenheid>

De Raad van Kerken in Nederland maakt zich ernstig zorgen over de nieuwe

kernwapenwedloop die op gang gekomen is na het opzeggen van belangrijke wapenbeheersingsovereenkomsten. De Raad spreekt zich in een verklaring uit tegen een nieuwe kernwapenwedloop. Het is dit jaar niet alleen 75 jaar geleden dat de Tweede Wereldoorlog beëindigd werd, maar ook 75 jaar geleden dat de eerste atoombommen op de steden Hiroshima en Nagasaki werden afgeworpen, die honderdduizenden burgers een vreselijke dood injoegen. Daarnaast is het 50 jaar geleden dat het internationale verdrag tegen de verdere verspreiding van kernwapens, het non-proliferatieverdrag (NPT), werd ondertekend. Daarin beloofden de ondertekenaars in artikel VI om door onderhandelingen te komen tot totale kernontwapening. Lees de verklaring van de Raad van Kerken tegen de kernwapenwedloop op: <https://www.rkkerk.nl/wp-content/uploads/2020/05/2020-05-05-verklaring-kernwapenwedloop-Raad-van-Kerken.pdf>

Knooppunt Kerken en Armoede publiceert jaarverslag 2018-2019. Algemeen secretaris Christien

Crouwel van de Raad van Kerken schrijft in het voorwoord van het jaarverslag “Kerken, christelijke organisaties en hun leden reiken op allerlei manieren de hand aan kwetsbare naasten. Het afgelopen jaar hebben we als Knooppunt Kerken en Armoede geprobeerd daaraan vanuit onze positie ons steentje bij te dragen.” “Wat ons in 2018 en 2019 bezighield, vindt u terug in dit jaarverslag. Er zijn in die periode mooie bijeenkomsten, relevante onderzoeken en nuttige handreikingen tot stand gekomen. Met nieuwsbrieven en berichten op onze sites hielden wij u op de hoogte van lokale initiatieven. We zijn blij dat zoveel verschillende kerken en groepen elkaar al jaren weten te vinden in het Knooppunt Kerken en Armoede.” Download het jaarverslag 2018-2019 op: <https://www.knooppuntkerkenenarmoede.nl/knooppunt-kerken-en-armoede-publiceert-jaarverslag/>

Actuele analyses en diepgravende achtergrondberichten, besprekingen van studies over armoede, sociale

uitsluiting, en hoe armoede en uitsluiting te voorkomen in de duurzame samenleving treft u aan op de website van de Sociale Alliantie. Elk kwartaal verschijnt een digitale nieuwsbrief. De nieuwsbrief van april gaat over de coronacrisis, groeiende armoede en ongelijkheid en het milieuvraagstuk. Hoe moeten we als samenleving deze drie samenhangende vraagstukken aanpakken? En wat kunnen daarbij de gevolgen zijn voor mensen met een kleine portemonnee? Na een bericht over een oproep van de Landelijke Armoedecoalitie om de gevolgen van de crisis voor kwetsbaren te beperken, maakt deze nieuwsbrief een aanzet om na te denken over deze vragen met bijdragen over (1) lessen die we kunnen leren uit de nieuwe studie van Thomas Piketty, (2) de aanpak van de energietransitie en (3) de wenselijkheid van het invoeren van een basisinkomen. Tenslotte is er een bericht over de scenario's voor de economische gevolgen van de crisis, zoals die voorzien worden door het CPB en het IMF. Lees verder op www.socialealliantie.nl

Sint Maarten kleedt de naakte [Fotograaf: Hub Crijns]

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diaconie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad.

Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

Vanwege gestegen (porto)kosten is in 2020 de abonnementsprijs verhoogd naar € 30,00; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad,
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch,
administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee:

Bert Altena, Hub Crijns, Ronald Dashorst, Daniëlle van Drongelen, Elisabeth Hense, Dorothé IJsseldijk, Christian Jongeneel, Hans Kerkhoven, Jan Maasen, Henk Meeuws, Hans van Nispen, Joan Raaijmakers, Jelle Sijsma, Guus Timmerman, Wim Tobé, Embregt Wever.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Hub Crijns.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)

Druk: Drukkerij Roggeband & Accuraat Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Meditatief

Nee, we hebben de eredienst niet afgelast

Nee, we hebben de eredienst niet afgelast;
we hebben een kerkdienst afgelast,
een mis, een vesper,
op een bepaalde tijd, in een bepaald gebouw,
op een bepaalde dag,
maar de mensen blijven
God eren en dienen wanneer ze zorgen
voor hun kleinkinderen en de hond uitlaten;
eren en dienen als ze naast Jezus staan te helpen bij de voedselbank
en boodschappen doen voor de buurvrouw;
eren en dienen als ze de vrede van Gods Geest delen
door in de telefoon een lied te zingen voor hun ouder;
eren en dienen wanneer ze vanuit huis werken;
eren en dienen wanneer ze een extra shift moeten draaien
in het verpleeghuis of op de woongroep;
eren en dienen wanneer ze iemand ver weg een mail sturen
en zwaaien naar een vreemde aan de overkant van de straat;
God eren en dienen als ze toiletpapier meenemen
naar de daklozenopvang
en vrijwilliger zijn op een stembureau.
Nee, we hebben de eredienst niet afgelast,
alleen maar het officiële deel ervan,
dat misschien wel het kleinste deel is
van dit alles.

Thom M. Shuman in
E-coracle, van de Iona
Community, 25 maart 2020.
Vertaling: Roel A. Bosch